

Martina Bolom-Kotari
Jindřich Kolda
a kol.

BRANA KLOUBROV OTEVŘENÁ

Knihy a knihovny
broumovského kláštera

BRÁNA MOUDROSTI OTEVŘENÁ

Knihy a knihovny
broumovského kláštera

*Martina Bolom-Kotari
Jindřich Kolda
a kol.*

Hradec Králové 2020

Monografie *Brána moudrosti otevřená. Knihy a knihovny broumovského kláštera* je výsledkem projektu s názvem *Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad: ochrana, restaurování, prezentace* v programu Národní a kulturní identity (NAKI II) č. DG16P02R047, řešeného v letech 2016–2020 konsorciem tvořeným Univerzitou Hradec Králové (v roli koordinátora), Moravskou zemskou knihovnou a Univerzitou Pardubice.

Lektorovali: doc. PhDr. Petr Voit, CSc.

P. prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., O.Praem.

Frontispis foto: Sixtus Bolom-Kotari

© Martina Bolom-Kotari, Sixtus Bolom-Kotari, Andreas Gamerith, Anna Holešová,
Jindřich Kolda, Martina Vítková, Eva Vodochodská, Zdeněk Zahradník, Jakub Zouhar

© Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové

Vydala Univerzita Hradec Králové v roce 2020

ISBN 978-80-7435-807-4

Obsah

Předmluva (<i>Martina Bolom-Kotari</i>)	21
Úvod (<i>Jindřich Kolda</i>)	25
Broumovsko. Dědictví posvátné krajiny (<i>Sixtus Bolom-Kotari – Martina Bolom-Kotari</i>)	29
Klášter Broumov v datech (<i>Jindřich Kolda – Martina Bolom-Kotari</i>)	51
Stručné dějiny broumovské konventní knihovny (<i>Martina Bolom-Kotari – Jindřich Kolda</i>)	57
Lidé a knihy v broumovském konventu 17. a 18. století (<i>Jindřich Kolda</i>)	67
Evidence knihovního fondu v broumovské konventní knihovně na přelomu 18. a 19. století (<i>Zdeněk Zahradník – Jindřich Kolda</i>)	91
Pravidla pro novověké broumovské knihovníky (<i>Jindřich Kolda</i>)	117
Fond opatské knihovny broumovského benediktinského kláštera (<i>Eva Vodochodská</i>)	127
Broumovské provenience a jejich majitelé (<i>Martina Vítková</i>)	145
Výzdoba cizojazyčných bohemik ve fondu broumovské benediktinské konventní knihovny (<i>Anna Holešová</i>)	171
Učebnice hebrejštiny ve fondu broumovské konventní knihovny (<i>Martina Bolom-Kotari</i>)	187
Tištěné novověké prameny k výzkumu břevnsko-broumovských benediktinů (<i>Eva Vodochodská</i>)	207

<i>Geschichte des Benediktinerstiftes Břevnov–Braunau</i> Jeronýma Růžičky. Stručné představení jedné málo známé dějepisné práce (<i>Jakub Zouhar</i>)	221
Nacheinander – Ineinander. Ikonologische Potentiale der Klosterbibliothek von Broumov (<i>Andreas Gamerith</i>)	231
Závěr (<i>Martina Bolom-Kotari</i>)	269
Resumé	273
Zusammenfassung	277
Seznam pramenů a literatury	293
O autorech	313
O projektu	315
Jmenný rejstřík (<i>Lenka Horáková</i>)	319

Předmluva

Když jsem se před pěti lety, v prosinci 2016, dozvěděla, že náš projekt nazvaný *Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad* uspěl v celonárodní soutěži Národní a kulturní identity a byl přijat k financování, zavládly ve mně vedle přirozeně velké radosti i obavy z neznáma. Na Univerzitě Hradec Králové jsme byli vůbec prvními, komu se povedlo projekt NAKI získat, navíc nám ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou a Fakultou restaurování Univerzity Pardubice připadla role koordinátora, tedy vedoucího týmu v konsorciu tří řešitelských institucí. Vstupovali jsme do prostoru broumovské konventní knihovny, o níž tehdy bylo k dispozici jen nemnoho informací.

Broumovsko, město Broumov, klášter i samotná knihovna se pro většinu z nás staly láskou na první pohled. Snad mohu mluvit i ústy kolegů, ale uplynulých pět let nám doslova převrátilo život naruby. „Broumov“, jak projektu mezi sebou říkáme, do značné míry předurčil a ovlivnil naše profesní zaměření, a vlastně i životní osudy.

Zůstává za námi kus práce. Zkatalogizovali jsme asi třetinu zdejšího knižního fondu. Knihy jsme nejen popsali a označili, ale také podrobně zkoumali a na základě zjištění vytvořili unikátní *datábázi typografických prvků knižního bloku*. Řadu knih kolegové z Fakulty restaurování restaurovali, a tím zachránili pro budoucí generace. Věnovali jsme se otázce péče a odborného využití tohoto typu knihoven, správcům historických knihoven je nyní k dispozici naše metodika *Péče o stavební součásti a vybavení interiérových knihoven v historických objektech*. Abychom osudy knihovny přiblížili co nejširší veřejnosti, natočili jsme dokumentární film *Knihovna benediktinského kláštera v Broumově*, který si už našel řadu diváků. S kolegy z Moravské zemské knihovny a Fakulty restaurování Univerzity Pardubice jsme připravili výstavu *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad* s katalogem. Katalog, ač vydán ve vysokém nákladu, je už rozebrán. Navrhli jsme postupy, které opět napomohou ochraně vzácného kulturního dědictví.

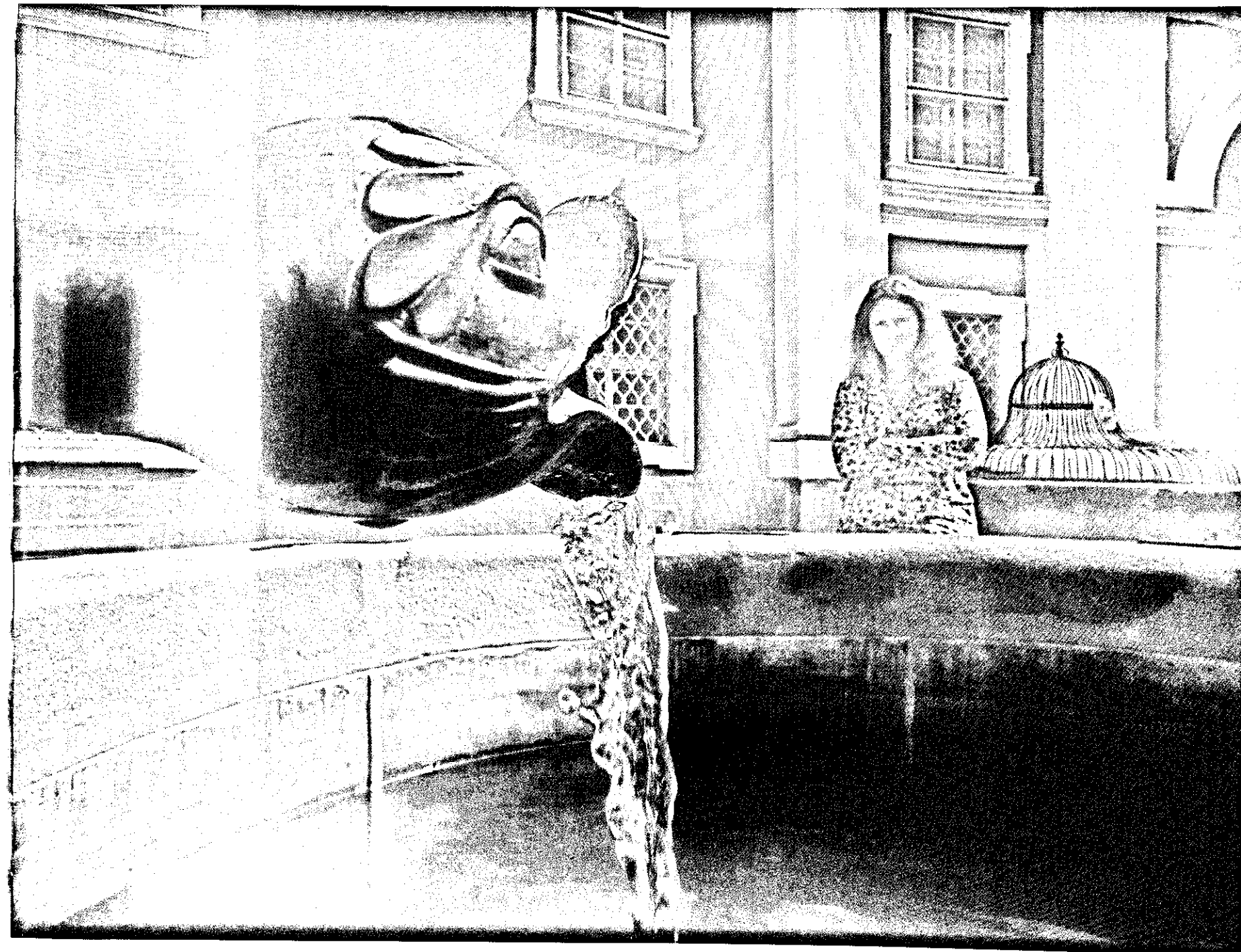
A tak bychom mohli ještě pokračovat, vždyť vznikla řada odborných studií a článků. Chceme, aby výsledky našeho projektu nezapadly a sloužily poznání i nadále. Zájemci je naleznou na webových stránkách branamoudrosti.cz.

Ani my se s Broumovem neloučíme. Končí projekt, my už však odejít nemůžeme, nechceme a ani neumíme. V rámci možností daných naším zaměstnáním na univerzitě či v regionálních muzeích budeme i nadále zkoumat, pečovat, prezentovat. Monografie, kterou právě držíte v ruce, je završením jedné etapy v životě knihovny i v těch našich. Měla by být hrdou přehlídkou velkých zjištění, odkrytím dosud neznámých či dávno pozapomenutých faktů. Na místo toho musíme pokorně přiznat, že vlastně jen poodhrnujeme oponu, kterou může divák nahlédnout na scénu před začátkem představení. Přesto doufáme, že očekávání čtenářů nezklame.

Na závěr se sluší poděkovat. Tvář projektu *Brána moudrosti otevřená* vtiskli všichni ti, kteří se na jeho řešení v uplynulých letech podíleli. Neumím si jej představit bez jednoho každého z nich. Díky tedy vám, milí přátelé a kolegové Evo, Jindřichu, Zdeňku, Sixte, Aničko, Martino, Andreasi, Zuzano, Františku, Honzo, Lenko a Kristino.

V Třebechovicích pod Orebem, 6. XI. 2020

Martina Bolom-Kotari

Stručné dějiny broumovské konventní knihovny

Počátky města Broumova i zdejšího kláštera jsou poněkud zahalené v mlze. Tradiční podání opírající se o staré listiny připomíná několik událostí ze 13. století, panují ovšem pochybnosti o pravosti těchto písemností. Jistější zprávy máme k dispozici až pro 14. století.¹ Na místě dnešního kostela stála na konci 13. století fara, o několik let později byla přestavěná na hrad, k němuž ve 2. polovině 14. století přibyl i trojlodní kostel.² První městská pečeť svědčící o fungujícím městském organismu je doložená k roku 1331.³ Jak město, tak klášter mají svůj původ v kolonizačním působení nejstaršího českého mužského kláštera – tzv. *archisteria* – v Břevnově.

Ač se dá předpokládat, že knihy si pořizovali mniši od prvních okamžiků života zdejší komunity, určitě-

ší zprávy nabízí až první inventární seznam z let 1390 až 1394. Obsahoval soupis knih, listin a kostelních věcí břevnovského opatství i pod něj spadajících probošství v Broumově a v Polici nad Metují.⁴ V broumovském klášteře se tehdy vedle Písma svatého nacházely zejména liturgické knihy, misály, graduály, antifonář, dva žaltáře, ale i díla Řehoře Velikého, Huga od sv. Viktora i některá z českých kronik, celkem 37 svazků uložených v sakristii.⁵

Rok 1420 představoval zlom v dosavadním vývoji mateřského kláštera na Břevnově i broumovského probošství. V květnu byl klášter v Břevnově přepaden a vypálen.⁶ Břevnovská knihovna byla v té době knihovnou bohatou, dobře vybavenou. Nacházel se v ní i největší středověký rukopis, tzv. *Codex gigas*, a to zřejmě

1 Jindřich KOLDA, *Minulost broumovských benediktinů*, in: Martina Bořom-Kotari (ed.), *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad*, Hradec Králové 2019, s. 15 a Josef ŠRÁMEK, „Aby události neunikly paměti.“ *Středověká listinná falza a kláštery*, in: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 2, Ideje, iluze a realita v dějinách, 2009, s. 28–29.

2 Jiří SLAVÍK, *Nové poznatky o stavebním vývoji kláštera v Broumově před barokní přestavbou*, in: Ivo Hlobil – Milan Dospěl (edd.), *Gotické a renesanční umění ve východních Čechách 1200–1500*, Hradec Králové 2014, s. 18–32.

3 Václav VOJTÍŠEK, *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*, Praha 1928, s. 38.

4 Josef EMLER, *Zlomek inventáře kláštera Břevnovského z let 1390–1394*, *Věstník Královské české společnosti nauk* 1888, 1889, s. 281.

5 Tamtéž, s. 301. Ivan HLAVÁČEK, *Příspěvky k starším dějinám knihovny břevnovského kláštera. Od nejstarších dob do roku 1420*, in: Jiří Staněk – Karel Malý (eds.), *Milénium břevnovského kláštera (993–1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, Praha 1993, s. 64 a TÝŽ, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích. Příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966, s. 22.

6 I. HLAVÁČEK, *Příspěvky*, s. 53.

už od konce 13. století.⁷ Po zkáze mateřského kláštera se opat i s několika bratry uchýlili právě do zdí broumovského hradu.⁸ Zde se v průběhu 15. století začala psát historie opatství břevnovsko-broumovského, Broumov se stal významným centrem katolictví ve východních Čechách.⁹

V 16. století ovšem i sem dolehla hluboká krize spojená s rozmachem nekatolictví. Představení mnohých klášterů vedli život neřádny, světský, v mnoha ohledech až skandální. V případě břevnovsko-broumovských benediktinů se dokonce uvažovalo o zrušení opatství a využití získaných peněz ke zřízení katolické univerzity v Praze.¹⁰

Zmíněný středověký rukopis Codex gigas přinesl broumovské knihovně velkou slávu. Roku 1477 se v Broumově konal sjezd zástupců slezských knížat a lužických stavů s vyslanci krále Vladislava II. Jagellonského. Navštívili knihovnu a prohlédli si *Gigas librorum*. O půl století později, roku 1527, projížděl Broumovem na své cestě do Slezska nový český král, Ferdinand I. Také jemu byla vzácná kniha představena.¹¹ V dalších letech se zdejší benediktini chlubili obřím rukopisem rádi a často, jak o tom svědčí podpisy návštěvníků přímo v kodexu. Shoda okolností, kdy roli hrály proslulost výjimečné knihy spolu se známou sběratelskou vášní císaře Rudolfa II., i nedobrá situace kláštera v čele s opatem Martinem, toužícím po šlechtickém titulu a předzdivaném pro svou chamtivost Korýtko, vedly nakonec

k tomu, že se Codex gigas ocitl roku 1594 v panovníkových rukou.¹²

Období 17. a 18. století představovalo naproti tomu převážně dobu rozkvětu. Klášter v Broumově byl součástí konglomerátu několika benediktinských řeholních domů. V jeho čele stál opat břevnovsko-broumovský, opatství se skládalo ze dvou samostatných konventů, staršího v Břevnově a mladšího v Broumově. V čele každého konventu stál převor. Opatství spravovalo probošství v Polici nad Metují a od počátku 18. století ještě probošství ve Wahlstattu (Lehnickém poli) ve Slezsku, kde rovněž fungovaly samostatné řeholní komunity.¹³ Knihovna konventu v Broumově musela být velmi reprezentativní, což bylo dáno jeho pohusitskými posílením o uprchlíky z Břevnova i s jejich poklady a skutečností, že po více než dvě století se právě zde nacházelo hlavní sídlo nejstaršího opatství v českých zemích. V první polovině 17. století sice i broumovský klášter stihly některé pohromy, jmenujme jeho vyplnění v časech stavovského povstání, obsazení Švédy i ničivý požár roku 1664, ovšem vůle opatů obnovit a rozhojnit zašlou slávu nakonec vyústila ve famózní barokní přestavbu, skvělé dílo otce a syna, Kryštofa a Kiliána Ignáce, Dientzenhoferů v 1. polovině 18. století. „Pohusitská“ obnova břevnovského kláštera v pravém slova smyslu, tedy i zdejší knihovny, spadá až do 2. poloviny 17. století.¹⁴ Probošství v Polici nad Metují a jeho knihovna sloužily

7 Tamtéž, s. 53–66, zejména s. 60. Dušan FOLTÝN, *Břevnovsko-broumovský klášter – živý svědek tisíce let českých dějin*, in: Jeroným Růžička, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, Praha 2013, s. xxvi.

8 Jeroným RŮŽIČKA, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, Praha 2013, s. 23.

9 D. FOLTÝN, *Břevnovsko-broumovský klášter*, s. xxvii.

10 Tamtéž, s. xxviii.

11 Kamil BOLDAN, *Česká anabáze*, in: *Codex gigas, ďáblova bible. Tajemství největší knihy světa*, Praha 2007, s. 87.

12 Tamtéž, s. 88.

13 Jindřich KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny v 17. a 18. století*, *Folia historica bohemia* 34, 2, 2019, s. 323–324 a TÝŽ, *Minulost*, s. 15. Ve sledované době už jen velmi volně bylo s archisteriem spojeno probošství v Rajhradě, které nejpozději od konce 16. století směřovalo k úplnému osamocení, jež přišlo v raném 19. století.

14 Martin MÁDL a kol., *Barokní nástěnná malba v českých zemích*, Praha 2017, s. 256n.

spíše jako uložisko přebytečných knih opatství,¹⁵ podobně na tom byla knihovna v Lehnickém Poli, která byla jako prázdná uváděna ještě roku 1763.¹⁶

Reprezentativní sál broumovské konventní knihovny vznikl během *dietzenhoferovské* přestavby. Roku 1740 se dočkal nástropní fresky od Jana Karla Kováře a jeho utváření dokončil roku 1793 opat Jakub II. Chmel. Knihovní sál byl rozšířen o galerii, vybaven číslovanými knihovnicemi skříněmi, galerie byla osázena portréty opata Chmela a členů konventu. Ikonograficky i symbolicky a v souladu s osvícenskou ideou rozšiřování vědění se knihovna stala srdcem kláštera.

Od poloviny 18. století navíc paralelně ke knihovně konventu existoval ještě jeden knihovní soubor umístěný v Broumově, původně zřejmě privátní *Bibliotheca abbatialis* – opatská knihovna. Na rozdíl od obvyklé praxe, kdy každý opat (představený kláštera) měl vždy nějaký soubor knih, který po jeho smrti obvykle přecházel do knihov-

ny konventu,¹⁷ broumovská opatská knihovna už zřejmě v první polovině 70. let 18. století přebírala štafetu knihovny systematicky doplňované.¹⁸ (Dosud) nejstarší katalogy, které nám umožňují získat přehled o obsahu obou knihoven, pocházejí z druhé poloviny 18. století z pera knihovníka Ruperta Strahla. Jejich objevení v průběhu katalogizace knižního fondu konventní knihovny v roce 2017¹⁹ v mnoha ohledech změnilo náhled na její vývoj. Devítisvazkový katalog prozrazuje, že knihovna konventu už ve druhé polovině 18. století zaplňovala všech 33 knihovních skříní v knihovním sále a její rozvoj byl v této době prakticky ukončen. Potvrzuje to i aktuálně probíhající katalogizace fondu. Knih pocházejících z pozdější doby zde bylo nalezeno jen minimum.²⁰ Katalog opatské knihovny vzniklý o několik let později, okolo roku 1795, uvádí 5586 zápisů, z nichž nejvíce položek přibýlo v posledních desetiletích 18. století.²¹ Následující katalog opatské knihovny z roku 1824 již čítá více než 6 500 položek.²² Zdá se tedy,

15 Státní oblastní archiv (dále SOA) Zámorsk, fond Velkostatek (dále VS) Broumov, inv. č. 1393, kart. 138.

16 Srov. soupis 28 starých tisků wahlstattské proveniencce, dochovaných v Univerzitní knihovně ve Vratislavi. Drtivá většina z nich pocházela původně z broumovské (či polické) knihovny – *Benedyktyni Legnickie Pole (Św. Krzyż, św. Jadwiga Śl.) – Druki powiązane z klasztorem*, dostupné na <http://pw.kasaty.pl/pl/klasztor/Monastery/462/druki.html> (10. 6. 2020).

17 Tak je tomu např. v Rajhradě, kde je podchycena existence opatské (resp. prelaturní) knihovny dvěma katalogy z 80. let 18. století a z 60. let 19. století – viz Jindra PAVELKOVÁ, *Opatská knihovna rajhradského benediktinského kláštera*, in: Rostislav Krušínský (ed.), *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 19. odborné konference Olomouc, 20. - 21. října 2010, Olomouc 2011*, s. 233–241. Velké nebývaly ani raně novověké opatské knihovny starých a bohatých říšských opatství – srov. např. digitalizovaný *Real-katalog der Bibliotheca abbatialis* (cca 1765) cisterciáckého opatství v Salemu: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/salX148> (10. 6. 2020).

18 Srov. např. Národní archiv Praha, Řád benediktinů Břevnov, nezpracovaná část, *Epistolae an. 1761–85*, Satorí Rautenstrauchovi, 14. 4. 1774. Tato skutečnost bude jistě souviset s nástupem Rautenstraucha do opatského úřadu roku 1773. Srov. podtitul názvu 1. dílu druhého nejstaršího zachovaného katalogu této knihovny (*Catalogus Bibliothecae Abbatialis Tom. I.*, 1795): *Catalogus Bibliothecae Abbatialis Braunensis Ex libris A Reverendissimis D.D. Abbatibus Stephano et Jacobo* – Konventní knihovna Broumov (dále KKB), A 154/1S.

19 Objev Strahlových katalogů je jedním ze „senzačních výsledků“ projektu *Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad*. Podrobně k tématu Zdeněk ZÁHRADNÍK, *Fond knihovny benediktinského kláštera v Broumově a jeho evidence na přelomu 18. a 19. století*, *Východočeské listy historické* 37, 2017, s. 87–110. Dosud byl za nejstarší dochovaný soupis opatských knih pokládán katalog převora Romualda Schramma, který vznikl v časové souvislosti s tzv. Růžičkovým katalogem konventní knihovny přibližně v letech 1854–1855. Viz Ludmila VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*, Hradec Králové 1969, s. 33.

20 Z. ZÁHRADNÍK, *Fond*, s. 108.

21 Tamtéž, s. 107.

22 Tamtéž, s. 108.

že po roce 1800 byla opatská knihovna v Broumově živým a studijním fondem, který odsoudil konventní bibliotéku s jejím honosným sálem do pozice reprezentativního exponátu.

Počet knih v broumovských knihovnách narůstal i v průběhu 19. století. Zdejší opati nechtěli ztratit kontakt s ve všech oborech prudce se rozvíjejícím poznáním.²³ V roce 1936 je tak v Broumově v obou knihovnách zdokumentováno 45 000 svazků.²⁴ Ovšem už v následujících letech zasáhly zdejší klášter opět *Dějiny*. Roku 1938 se Broumov stal součástí Říše a břevnovsko-broumovské opatství tak muselo být rozděleno do dvou samostatných jednotek. Důsledkem válečných událostí byl poválečný odsun zdejšího německého obyvatelstva i německých mnichů. Ti se usadili v bývalém augustiniánském klášteře v bavorském Rohru.²⁵ Jejich místo na krátký čas zaplnili z města Lisle ve Spojených státech amerických příšedší čechoameričtí benediktini. Po roce 1948 se rychle schylovalo k další ráně. V dubnu 1950 proběhla Akce K, likvidace mužských řeholních komunit na území Československa. Broumovský klášter se stal internačním střediskem nejprve pro kněze a řeholníky, později pro řeholnice z celé republiky. Část konventu posloužila jako archivní depozitář ministerstva vnitra. Dle vzpomínek některých pamětníků bylo s majetkem kláštera včetně knih zacházeno velmi necitlivě. Jednotlivé informace nelze spolehlivě ověřit, faktem zůstává, většina původního vybavení včetně velkého množství knih byla zničena či odcizena – tu se jednalo takřka výhradně o svazky mimo

historickou konventní knihovnu. Zbylý knižní fond se dostal do správy Krajské vědecké knihovny Zdeňka Nejedlého v Hradci Králové.²⁶ Knihy zůstaly zřejmě na místě v knihovním sále, o čem se lze přesvědčit zhlédnutím populárního seriálu F. L. Věk, který pro jednu ze scén využil zdejší prostory.²⁷

Klášter byl benediktinům vrácen roku 1991, v roce 2002 byl prohlášen Národní kulturní památkou. Ač zůstává samostatným opatstvím (sv. Václava), není osazen řeholní komunitou. Prostory má z části pronajaté Agenturou pro rozvoj Broumova, která ve spolupráci s majitelem, břevnovským arcipátrstvím, realizuje postupnou opravu kláštera. Ten dnes funguje jako kulturní centrum regionu. Knihovni sál prošel dílčí renovací, na podstatné nutné opravy zejména podlah a galerie ale stále čeká. V rámci projektu *Brána moudrosti otevřená. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad* byl knižní fond konventní knihovny aspoň částečně zkatologizován, zdigitalizován a odborně zpracován. Nejpoškozenější knihy byly restaurovány. Aktuálně se zde v knihovním sále nachází asi 17 000 svazků, dalších několik tisíc svazků opatské knihovny je uloženo v jiných, nepřístupných prostorách kláštera. Proběhlo rozsáhlé monitorování klimatu, které ukázalo určitá rizika poškození fondu v případě nedostatečné péče o knihy a vybavení a chybných postupů při údržbě prostoru, ale zároveň odhalilo genialitu tehdejších stavitelů, kteří dokázali vytvořit klimaticky velmi stabilní prostor, v němž mohou knihy bez úhony přežívat staletí.²⁸

23 J. KOLDA, *Minulost*, s. 17–18.

24 L. VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna*, s. 27.

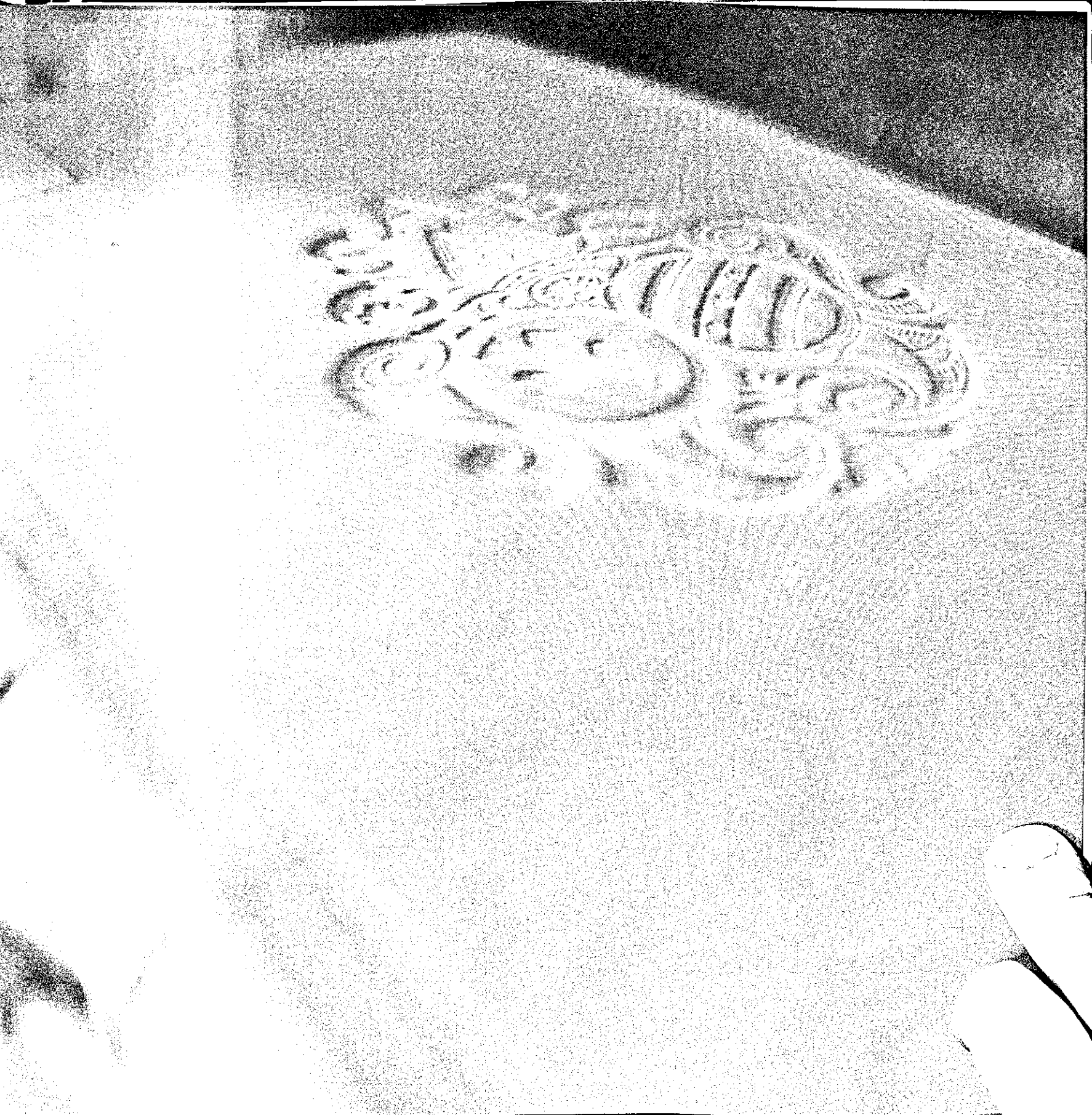
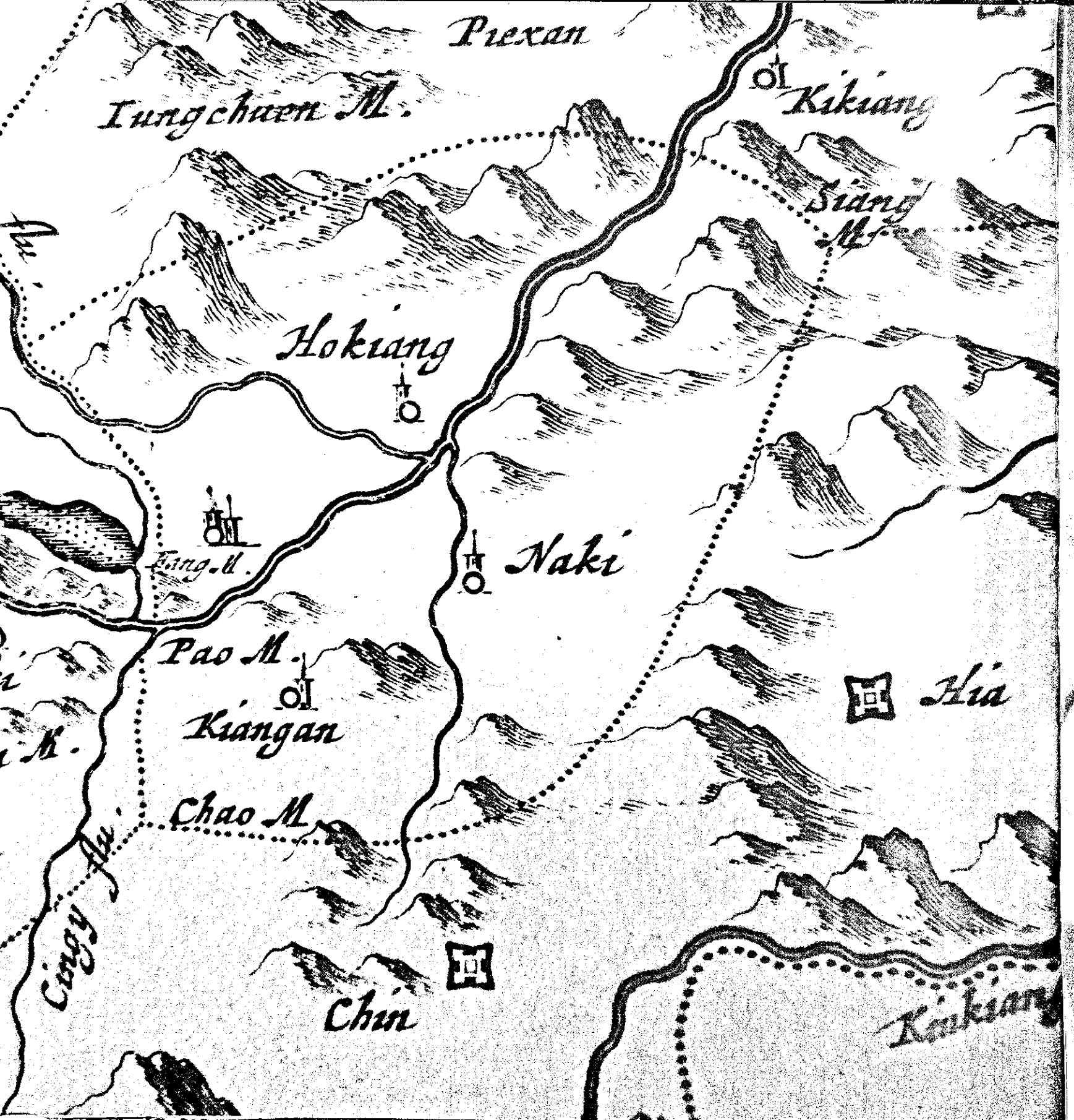
25 J. KOLDA, *Minulost*, s. 18.

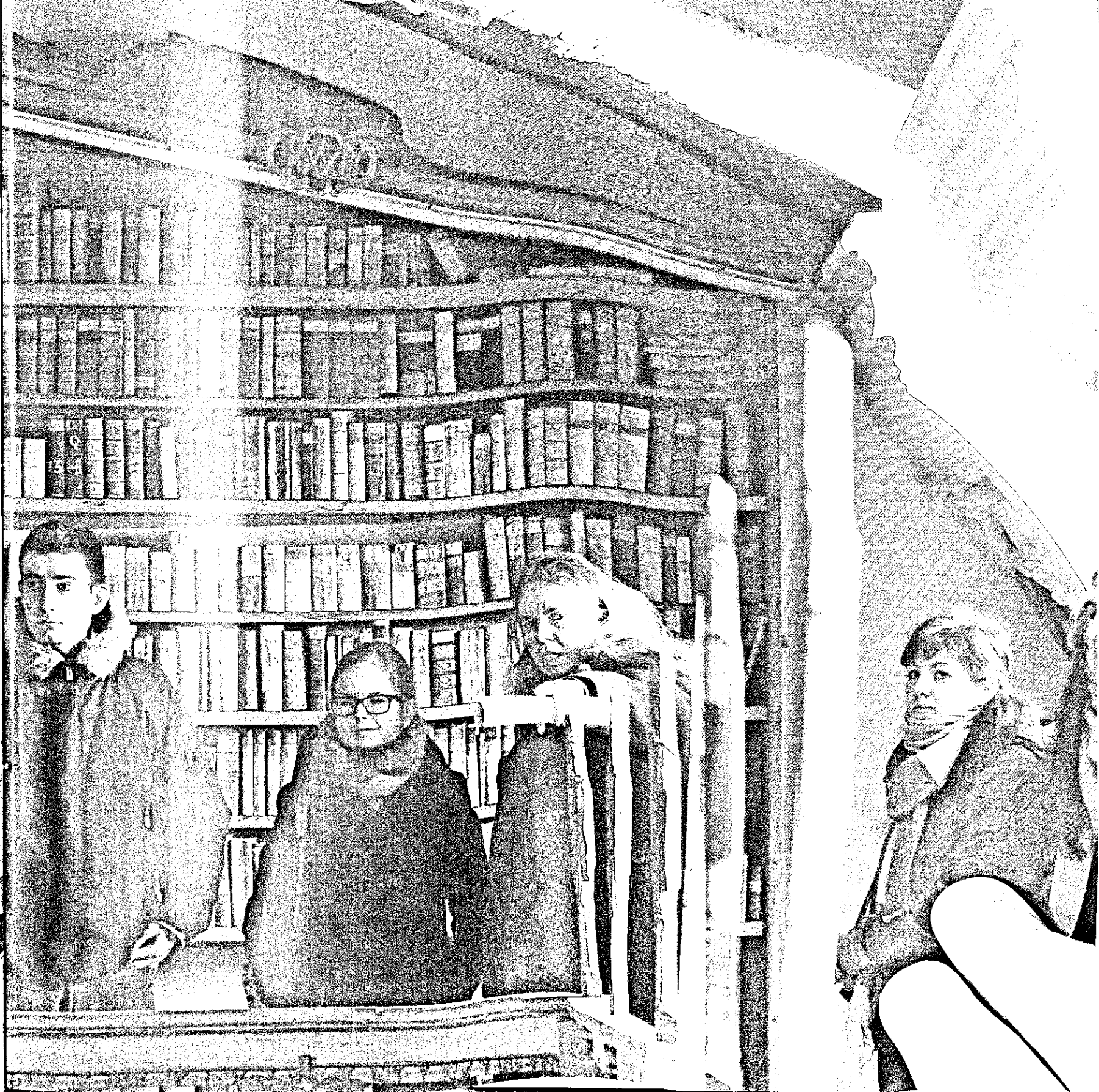
26 Konventní knihovna byla pracovníky Krajské vědecké knihovny částečně zkatologizována, v roce 1989 byl sepsán přírůstkový seznam. Všechny knihy byly opatřeny razítkem SVK a přírůstkovým číslem.

27 Srov. Seriál F. L. Věk, 1. díl, čas 46:30–47:20. Dostupné v archivu České televize, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/899202-f-l-vek/271310538830001/>. Natáčelo se v roce 1970.

28 Srov. *Analýzu měření v prostoru knihovny v klášteře Broumov*, kterou vypracovali v rámci projektu dr. Aleš Sládek a dr. Oto Sládek z firmy KyberTec s. r. o. v roce 2019. Dostupné na http://branamoudrosti.cz/pages/output/Analýza_mereni_knihovna.pdf.

Micronymio, Lyrano, inuolutius & (ut meo
stremo à Scoto, Charenfi, Lyrano, inuolutius & (ut meo
non satis pro dignitate tractata. Permagni inquam refert, an è fontibus
bus ipsi, aut uetustissimis illis interpretibus, an è recentioribus sum-
mulis sacram scripturam imbibas. Nam ut purissimi fontis aqua
sitientem reficere possit, è lacuna sumptus liquor inficiat
potius quàm iuuet, sic quæ ex Euangelis & Pau-
linis epistolis, ac antiquorum illorum com-
mètaris doctrina comparatur, men-
tem hominis illustrat, cõuer-
tit, in se rapit: ex pertur-
batis neotericorũ
glossulis per-
cepta sci-
entia
(nam hæc
soli sibi uendi-
cant) plus inuoluit
quàm expedit. Quo ma-
gis miserãdi sunt quidam qui
totam ætatẽ in quæstiunculis subti-
lissimis & digladiationibus sophisticis
conterunt, ut illis nõ uacet uel semel in uita no-
uum instrumentũ aut uetus diligenter euoluere. Ta-
libus nimirum hoc Concordantiarum opere uehemen-
ter opus est. nam cum nihil aliud per omnem uitam legant, nisi
quod in summulam è summula septies transfusum est, si quã
rona citare quicquã collibuit, ut sunt laudis & gloria perquam

Lidé a knihy v broumovském konventu 17. a 18. století

Pokladem kláštera, dražším nad veškeré zlato, je knihovna.¹ Těmito slovy začal roku 1765 příslušnou část nových observancí břevnovsko-broumovského archisteria tehdejší opat Fridrich Grundtmann (1730–1772) a vyjádřil tak odvěký vztah svého řádu k bibliotékám a vědě.² Měl na mysli jistě knihovnu coby soubor svazků (*thesaurus*), jakkoli jejímu významu odpovídá (nejen) v dobách raného novověku i stavební, umělecké a řemeslné ztvárnění klášterních knihovnických sálů.³ Tento „poklad“ – nikdy definitivní a stále doplňovaný – byl výslednicí působení mnoha osob. Následující řádky se pokusí alespoň letmo přiblížit, kdo se na správě a formování klášterní knihovny v době opata Fridricha a jeho souput-

níků ze 17. a 18. století podílel, aby byl obraz postupného vzniku dnešního tvaru co nejpřesnější.⁴

Pracovně můžeme osoby, na nichž záviselo formování klášterních knihoven v raném novověku, rozdělit do dvou základních skupin – na obyvatele konventu/tu a na ty, kteří zůstávali za hranicí klausur. V prvním případě se jednalo téměř výlučně o řeholníky, v druhém šlo o světské nákupčí, agenty, knihkupce, řádové vyslance, dovozce knih a další osoby, bez nichž by společenství, do značné míry uzavřená ve světě klášterní každodennosti, byla v otázce rozvoje knihoven výrazně limitována. Toto rozdělení nelze ovšem považovat za striktní, když se v různých dobách obě skupiny vlivem okolností všemož-

¹ Národní archiv (dále NA) Praha, fond Řád benediktinů Břevnov (dále ŘBB), kn. 109 (*Observantiae monasticae*).

² Toto „pokladové“ vidění jde do jisté míry napříč řády – např. k premonstrátům srov. Michaela ŠEFERISOVÁ-LOUDOVÁ, *Vě jménu moudrosti. Ikonografie barokních knihoven na Moravě v 18. století*, Praha 2018, s. 11, nebo k jezuitům úryvek z listu generála Olivy z r. 1677 v Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Jarmila HLAVÁČKOVÁ – Hedvika KUCHAROVÁ (edd.), *Knihovna jezuitské koleje v Telči. Katalog výstavy*, Praha, 2020, s. 6, obr. 1.

³ V případě Broumova nejnověji Andreas GAMERITH, *Die Klosterbibliothek von Broumov – Eine ikonologische Analyse*, Konstantinove listy 12, 2019, s. 116–128, doplňující závěry z Martin MÁDL – Radka HEISLEROVÁ – Michaela ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ – Štěpán VÁCHA a kol., *Barokní nástěnná malba v Čechách: Benediktini I–II*, Praha 2016, I, s. 394–399 a II, s. 974–975.

⁴ Pominuta bude vlastní vydavatelská a autorská činnost benediktinů, která představovala samozřejmě jeden ze zdrojů, z nichž přibývaly knihy na policích konventních biblioték.

ně prolínaly, dublovaly a proměňovaly. Např. v polovině 18. století broumovskou konventní lékárnou načas vedl a tím pádem i její příruční knihovnu obhospodařoval světský lékárník,⁵ častější je ovšem konventní tendence k plné autarkii, vedená v první řadě finančními důvody. Lze předpokládat, že navržené schéma bude v nějaké modifikované podobě platit i pro ostatní řeholní domy české benediktinské rodiny raného novověku.

Opati

Jakýmsi svorníkem mezi světem „vně a uvnitř“ byli představení klášterů/konventů, ať již opati jako hlavy jednotlivých klášterů (v předjosefinských Čechách a na Moravě jich bylo deset⁶), nebo proboštové jako hlavy řeholních domů podřízených opatům (případ Police nad Metují či Wahlstattu), popřípadě převorové, kteří spravovali jednotlivé konventy.⁷ Nebyl to sv. Benedikt, kdo přisoudil představeným péči o knihy a knihovny v konventech (srov. kap. 2 a 63 Řehole), nýbrž praxe, která byla písemně fixována až v 17. století. Roku 1653 se česká provinciální kapitula řádu usnesla, že opat je

povinen své spolubratry zaopatřit na stravě, ošacení, bytu a knihách (*in victu, amictu, habitatione ac libris*).⁸ Snad všichni opati v této roli aktivně vystupovali, jak dokládají krom jiného poznámky (*M[on]n[aste]rij S. Wenceslai Brauna comp[ar]at[us] à ... Thoma Visitatore 1673⁹* apod.) či tlačená supralibros s monogramy a znaky opatství v některých svazcích, ačkoliv hlavní díl jejich činnosti spočíval především v organizaci správy konventních biblioték (a později péči o vlastní opatskou knihovnu). Tato manažerská činnost se odehrávala především v rovině korespondence a udílení instrukcí. Když dlel opat Fridrich zjara roku 1753 na pozvání pruského trůnu ve Vratislavi, nezmiňuje ve svém podrobném diáriu žádný styk s tamními knihkupci, tiskaři či bibliofily, pouze jednání se svými prelátskými protějšky, hold a slavnostní tabuli s králem či vyřizování wahlstattských záležitostí.¹⁰ Je zřejmé, že si pro rozsáhlé úřední povinnosti nebyl schopen najít „chvilku na knihu/knihy“ ani při relativně dlouhém pobytu ve významném německém intelektuálním a kulturním centru.¹¹ Jeho nástupce Štěpán Rautenstrauch (1734–1785) pak mohl své četné osobní návštěvy knihkupectví nebo knižních aukcí¹² konat jen za cenu toho, že na každodenní řízení svého

⁵ Zdeňka BOUZOVÁ, *Ústavní lékárny v severovýchodních Čechách v 18. století*, Farmaceutický obzor, 1965, roč. 34, čís. 5, s. 224.

⁶ Johannes ZESCHICK, *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007, s. 45.

⁷ Roku 1730 získali titul převorů i proboštové v Polici nad Metují, čímž byl zdejší konvent definitivně vintegrovan jako třetí díl do břeňovsko-broumovského dvojklášteru – Wacław Władiwoj TOMEK, *Příběhy kláštera a města Police nad Metují*, Praha 1881, s. 205. Řeholní dům ve slezském Wahlstattu zůstal celou dobu na úrovni jakési řádové rezidence, jejímž hlavním úkolem bylo obstarat duchovní a hospodářskou správu slezských benediktinských panství.

⁸ NA Praha, ŘBB, kart. 30, sign. A VIII 11/a, *Acta et statuta capitulorum provincialium annis 1631 et 1653*, pag. 17.

⁹ Klášterní knihovna Broumov (dále KKB), sign. B - XXII. B. 20. Opat Tomáš je zde označen svým „provinciálním“ titulem. Za zpřístupnění všech provenienčních zápisů, užitých v této stati, patří dík Mgr. Anně Holešové a Mgr. Martině Vítkové.

¹⁰ NA Praha, ŘBB, kn. 57 (*Diarium seu Annotationes privatae*), 30. 3.–10. 4. 1753. V první polovině 18. století je doložen např. zájem o katalogy tamní jezuitské akademické tiskárny.

¹¹ K milieu Vratislavi v uvedeném období např. Mirosława CZARNECKA, *Breslau*, in: Wolfgang Adam – Siegrid Westphal (Hrsgs.), *Handbuch kultureller Zentren der frühen Neuzeit. Städte und Residenzen im alten ddeutschen Sprachraum*, I: Augsburg-Gotttdorf, Berlin – Boston, 2012, s. 197–238.

¹² Dokládají četné zápisy v jeho úředních i privátních diariích, např. NA Praha, ŘBB, kn. 88 (*Diarium privatum 1775–1784*), např. 11. 12. 1778.

Fridrich Grundtmann (1730–1772), od r. 1752 břeňovsko-broumovský opat. Anonymní portrét, galerie v prelatuře břeňovského konventu. Foto: Sixtus Bolom-Kotari.

opatství fakticky rezignoval.¹³ Provoz řídil na dálku pomocí pravidelných listů, v nichž se věnoval i jmenování různých oficiálů včetně knihovníků.¹⁴ Větší osobní účast opata – tehdy jím byl Jakub II. Chmel (1727–1805) – nelze předpokládat ani při rušení a následné redistribuci konventní knihovny v Polici nad Metují, jejíž větší část se stala základem knihovny čerstvě ustanoveného gymnázia v Broumově.¹⁵

Vedle organizace mimokonventního knižního ruchu opati usměřovali rovněž péči o knihy v domácích bibliotékách. Sem v první řadě patřilo vytyčení jejich „provozních“ pravidel, která nejsou předmětem úpravy ani v textu řehole, ani v dalších celořádových normálich.¹⁶ V břevnovsko-broumovském opatství jsou nejstarší pravidla (*leges*) zachována z roku 1706. Jejich vydavatelem byl opat Otmar Zinke (1664–1738).¹⁷ O šedesát let později je upřesnil opat Fridrich, který je nadepsal výše uvedenou definicí bibliotéky coby pokladu kláštera.¹⁸ Dodržování těchto předpisů bylo předmětem opatských vizitací v konventech, jež zpravidla doprovázel další dů-

ležitý úkon – uvádění knihovníků do funkce. Probíhalo v rámci obnovy jednotlivých úřadů ve více či méně pravidelných intervalech od nástupu opatů do úřadu.¹⁹ Opatské protokoly obnov obsahují také informace o stavu biblioték: knihovny byly často neúplné, svazky rozptýleny nejen po celách mnichů, ale i mimo kláštery, scházely seznamy vypůjčených knih, které si bratři dokonce půjčovali bez vědomí superiorů atd.²⁰ Nápravu nedostatků vtělovali opati do zvláštních instrukcí, které podtrhávaly působení řádových bibliotekářů coby inventátorů, uklízečů a obsluhy čtenářů.²¹ V pracovně nabitých funkcích byly vizitace dost možná jediné chvíle, kdy opati přicházeli s knihovníky (a knihovnou?) do reálného styku. Není divu, že si cestu k potřebným svazkům zkrátili založením vlastní bibliotéky.

V neposlední řadě pak opati coby hlavy řeholních domů působili v roli stavebníků knihovnických sálů se vším, co se k tomu váže, včetně objednávek a schvalování ideových programů jejich výzdoby.²² V Broumově ve sledovaném období se v této roli vystřídal čtyři opati Tomáš Sartotius

(† 1700), Otmar Zinke, Benno II. Löbl (1688–1751) a Jakub II. Chmel. Za prvního z nich byl klášter přestavován hned po dvou ničivých požárech (1664 a 1684), kdy se knihovni sál objevil nejprve při křížové chodbě v přízemí a poté v prvním patře severního křídla. O jejich podobě není však téměř nic známo.²³ Své dnešní místo a tvar získal knihovni sál diezenhoferovskou přestavbou na objednávku opata Otmara ve 20. letech 18. století,²⁴ za jeho nástupce Bennona se zde objevuje malířská a štukatérská výzdoba²⁵ a konečně opat Jakub vtiskl tvář nynějšímu knihovnímu mobiliáři a řešení ochozu okolo sálu.²⁶ Nakolik zdejší program výzdoby odráží cítění posledně jmenovaných, zůstává prozatím neznámo.²⁷

Převorové

Opatský úřad v sobě zahrnoval správu tak rozličných záležitostí, že krom dozoru nad knihovníky nemohlo na jiné oblasti a vůbec systematický přístup ke knihám přirozeně zůstat více místa. V doplňování knihoven tak k opatům

jako jejich hlavní partneři přistupují konventní převorové, jejichž funkce ostatně nejčastěji nástupu do úřadu hlavy břevnovsko-broumovského kláštera předcházela. Stopy převorského působení v 17. století zachycují ve svazcích knihoven vlastnické vpisy typu *Mon[aste]rii S. Wenceslai Braunae comparat[us est] ex p[at]re vener[ab]ile[is] decanat[us] Trut[noviensis] 1660*,²⁸ kde je jako nabyvatel označován zpravidla konvent (*ergo* převor) a nikoliv opat, jak by tomu v případě jeho reálné účasti na nákupu jistě bylo. Partnerství mezi představenými mělo patrně podobu, kterou lze postihnout pro 40. a 50. léta 18. století. Tehdejší opat Benno II. soustředil svůj zájem zejména na obstarávání děl, která potvrzovala údajně odvěkou exempci břevnovsko-broumovského opatství vůči zdejším biskupům,²⁹ zatímco „prosté“ doplňování broumovského fondu o běžnou produkci zajišťoval tehdejší převor Grundtmann. Opat tu byl zadavatelem, převor komunikátorem s vykonavatelem vně klášterních zdí, s občasným upřesněním např. dle jazykových preferencí hlavy archisteria: *Si in latino idiomate prostat, id potius, si non, in [germanico]*.³⁰ Popsaný vztah jen kopíruje starší nastavení, v němž se Benno staral

13 V úřadě byl v letech 1773–1785. Nejpozději od roku 1775, kdy byl jmenován šéfem dvorské duchovní komise ve Vídni, ve zdech opatství až do své smrti téměř nepobýval. Srov. Jindřich KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny v 17. a 18. století*, Folia historica bohemia 34, 2, 2019, s. 330. K opatově osobnosti zejm. Beda MENZEL, *Abt Franz Stephan Rautenstrauch von Břevnov – Braunau*, Königstein 1969.

14 NA Praha, ŘBB, kn. 110 (*Ordinationes abbatiales*), 1773–1783.

15 Státní oblastní archiv Zámorsk (dále SOA Zámorsk), fond Velkostatek Broumov (dále VS Broumov), inv. č. 1393, kart. 138.

16 Srov. J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny v 17. a 18. století*, s. 324–327.

17 NA Praha, ŘBB, kart. 29, sign. A VIII 1, *Leges bibliothecarii*. Platila jistě i v ostatních třech konventech, dochována jsou ještě pro Břevnov s identickým obsahem, jen jiným názvem (*Instructio bibliothecarii*, nedat.).

18 Tamtéž, kn. 109 (*Observantiae monasticae*), Pars tertia, cap. VIII o třech článcích (247–251), které shrnují, upřesňují a mírně rozšiřují dosavadní pravidla. Oba dokumenty jsou editovány v kapitole *Pravidla pro novověké broumovské knihovníky*.

19 Netýkala se pouze konventu, nýbrž i řádových učilišť a duchovní správy farností. Její periodicitu (a bezprostřední impuls) budí předmětem dalších výzkumů – např. roku 1762 se uskutečnila obnova v rychlém sledu za sebou v Wahlstattu a Broumově (17. 1. a 3. 2.), zatímco v Břevnově a Polici byl jak v tomto, tak v přilehlých letech 1760–1763, „klid“; Tamtéž, kn. 57, pag. II/33–39. Blíže k této (a další) opatské činnosti J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 327n.

20 Viz např. Tamtéž, kart. 213, *Proponenda in capitulo Braunae die 4. Octobris celebranda* či *Braunae A[n]no 1764*.

21 Tak byl např. roku 1754 nový knihovník Florianus Fux povinen vytvořit nový katalog celé broumovské knihovny, sepsat seznam vypůjčených položek, dohlédnout na vrácení všech svazků z farností a o všem zpravit převora, což se za dosavadního bibliotekáře Benna Peitersberga nedělo – Tamtéž, *Proponenda in capitulo Braunae die 4. Octobris celebranda*.

22 Náznakově viz M. ŠEFERIDESOVÁ-LOUDOVÁ, *Ve jménu moudrosti*, s. 12 s tím, že konkrétní realizace jsou pak rozvedeny v textu publikace.

23 M. MÁDL a kol., *Barokní nástěnná malba*, II., s. 949–956; Daniela ŠTĚRBOVÁ – Michal PATRNÝ, *Der immerwährende Kaiser. Der Plan für die „Provinzkapitel“ in Braunau in dem sog. Dientzenhofer-Skizzenbuch*, Umění 3, 2014, s. 240–243. Starší zprávy o umístění knihovnického sálu (a knihovny a jejího fondu) v Broumově jsou zachovány prozatím jen ze 14. století.

24 Milada VILÍMKOVÁ – Pavel PREISS, *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz Benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989, s. 88n. Stejnou zásluhu má Otmar i na vzniku hlavního sálu knihovny v Břevnově.

25 M. MÁDL a kol., *Barokní nástěnná malba*, I, s. 394–399.

26 Tamtéž, s. 395.

27 U Bennona současníci na mnoha místech zdůrazňovali především jeho péči o knihovní fondy (viz Tamtéž, s. 256–257), proto po jeho boku s vysokou pravděpodobností působil nějaký umělecký poradce.

28 KKB, sign. B - XXI. F. bb. 21.1. Nakupováno bylo porůznu – zde např. z (likvidované?) děkanátní knihovny v Trutnově.

29 Podrobně Beda Franz MENZEL, *Exemptionsstreit zwischen den Äbten von Břevnov-Braunau und den Prager Erzbischöfen 1705–1758*, Bohemia. Jahrbuch des Collegium Carolinum, 17, 1976, s. 53–133. Tento spor, táhnoucí se minimálně od poloviny 17. století (a který opatství po pol. 18. stol. prohrálo), přispěl k rozmachu řádového dějepisectví, jehož představitelé svým kritickým přístupem k písemnostem předjímali dnes zcela samozřejmé metody historického výzkumu. V menším měřítku probíhaly podobné spory i ve východních Čechách kvůli nárokům královéhradeckých biskupů vůči samotnému Broumovu. Zvláštní knihy obstarával také zvláštní „agent“ a řádový historiograf Josef Bonaventura Piter (1708–1764).

30 NA Praha, ŘBB, kart. 73, sign. C V 65, Grundtmann Pitrovi 21. 6. 1750. Ke „knižnímu“ vztahu převora Fridricha s B. Pitrem stručně viz J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 331.

Oslavná báseň k narozeninám tehdejšího broumovského převora Grundtmanna r. 1754. Znázorňuje tradiční vidění představených coby pastýřů a ochránců svých stád. NA Praha, ŘBB, kart. 244. Foto: Jindřich Kolda.

o knihy ještě jako břevnovský převor za opata Otmara,³¹ a přirozeně se přelil s novými převory do časů, kdy Fridrich Grundtmann držel opatský úřad. Dost možná tato zaběhlá symbióza (s převorským administrátorským primátem) vedla roku 1768 řádovou kapitolu k rozhodnutí, že dohled na péči o knihovny v zdejších benediktinských kláštorech má být svěřen právě převorům.³² Podrobnější poznání jejich působení vyžaduje další výzkum, zejména účetního materiálu a korespondence.

Provizoři

Hlavní ekonomickou spojkou klášterů se světem byli jejich provizoři, kteří zodpovídali za celkové hospodaření štiřtu. Komplexnost tohoto officia v Broumově raného novověku dokládá skutečnost, že titulárně konventní oficiál zde až do roku 1787 zastával rovněž funkci ekonomického správce panství.³³ V jeho pokladně se shromažďoval veškerý výnos broumovského patrimonie a klášterního majetku a byl z ní financován běžný provoz instituce, od nákupu potravin či šatstva až po různé opravy a stavby.³⁴ Co se týče knih, přes provizoriát představení zajišťovali především dopravu literatury na místo a při-

padné svázání děl, která byla dodána bez vazby. Vedle toho provizoři obvykle objednávali literaturu určenou přímo pro jednotlivé konventuály a vnitroklášterní instituty, jako bylo v Broumově řádové učiliště (tzv. latinská škola), později přeměněné ve veřejné gymnázium. Roku 1775 tak bylo pro jeho potřeby nakoupeno u vídeňského Josepha Kurzböcka osmnáct titulů,³⁵ z nichž si opat Štěpán pro svou knihovnu vyčlenil Lavaterovo pojednání o fyziognomii velkých osobností dějin.³⁶ Z provizorských peněz bylo rovněž hrazeno předplatné různých periodik, z nichž broumovští v poslední třetině 18. století pravidelně odebírali kupř. *Intelligentz Blätter*,³⁷ *Prager Zeitung* či *Hamburger Zeitung*.³⁸ Provizoři se také podíleli na vyřizování pozůstalostí po zemřelých spolubratřích, jak to roku 1773 ukazuje páter Odilo Aulich (1721–1782): *professoribus linguae graecae ... post defunctum Patrem Anselmum libros dabo*.³⁹

Úřad provizora si vzhledem své povaze vedl svou vlastní příruční knihovnu jako jeden z mnoha vedlejších konventních knižních souborů, o nichž bude řeč ještě dále. Provizorská agenda vyžadovala např. pojednání o chovu dobytka, péči o zahrady, účetnictví, spoření, nebo aktuální částky rakouského zákoníku. Důraz byl zjevně kladen na aktuálnost, když roku 1787 je zde mezi 34 tituly

- 31 Magnoaldus ZIEGELBAUER, *Epitome historica regii, liberi, exempti ... monasterii Brevnoviensis ulgo S. Margarethae*, Coloniae 1740, s. 163.
 32 NA Praha, ŘBB, kart. 46, sign. A XIV 4. Stejně tomu bylo i v německých kláštorech – srov. např. Magda FISCHER, *Benediktinische Wissens- und Kommunikationsräume. Die Wiblinger Mönche und ihre Bücher im 17./18. Jahrhundert*, Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige 121, 2010, s. 253.
 33 Jan BARTÁK, *Dějiny fondu*, in: Týž, *Velkostatek Broumov 1547–1948. Inventář. Státní oblastní archiv v Zámruku – Náchod*, 2019, s. LIII.
 34 Viz příslušné kartony v zámrušském fondu VS Broumov (pro 17. a 18. stol. č. 588–661).
 35 SOA Zámruš, VS Broumov, kart. 647, inv. č. 3307, *Sumarischer Extract aus der Stiffts-Braunauer Provisorat-Ambts-Geld-Rechnung A[nn]o 1775*. J. Kurzböck (1736–1792), provizor vídeňské univerzitní tiskárny, univerzitní knihkupec, překladatel, povýšený roku 1776 do šlechtického stavu – *Allgemeine deutsche Biographie*, XVII, Leipzig 1883, s. 431–432.
 36 *Physiognomische Fragmente*. Dílo, usuzující ze vzhledu tváře na mentální kompetence osob, stálo spolu s jinými (a aniž by to autor pocho-pitelně zamýšlel) u kolébky moderního rasismu – srov. např. Richard T. GREY, *About Face: German Physiognomic Thought from Lavater to Auschwitz*, Detroit 2004. Zájmy broumovských řeholníků byly velmi rozmanité, jak vidno.
 37 SOA Zámruš, VS Broumov, kart. 656, inv. č. 3322, *Quartal Schluß der Provisoratsrechnung 1790*.
 38 Obé Tamtéž, kart. 658, inv. č. 3325, *Verzeichnuß deren ... Anticipationen ... 1793*.
 39 NA Praha, ŘBB, nezpracovaná část, *Epistolae an. 1761–1785*, Aulich Rautenstrauchovi, 15. 11. 1773.

jako nejstarší položka zachycen Leopoldův *Einleitung zur Landwirtschaft* z roku 1759.⁴⁰

Knihovníci

Knihovník at je proto mužem moudrým a ve všech oborech znamenitým, a at má dostatečnou znalost všech knih, stojí v několikrát citovaných břevnovsko-broumovských ordinacích z roku 1765,⁴¹ precizujících pravidla, která – jistě jako výslednici dosavadních zkušeností – předepsal bibliotekářům už opat Otmar o více než půlstoletí dříve. Vedle náležité péče o pořádek a evidenci, „technický“ stav knih, poskytování výpůjčních služeb a zajišťování knih po zemřelých spolubratřích mají dbát také o doplňování fondu o aktuální položky.⁴² Přesto se zdá, že knihovníci v raně novověkých konventech archisteria hráli spíše vedlejší roli: jejich oficiem není snad nikdy zmiňováno v soupisech členů konventů⁴³ a sám opat Fridrich ho dokonce v protokolu své břevnovské vizitace z roku 1768

označuje za čestné (*honorificum*).⁴⁴ Když se bratr Placidus Pfeiffer (1706–1781) ujímal roku 1762 svých povinností broumovského bibliotekáře,⁴⁵ působil souběžně také v roli konventního zpovědníka, kazatele a stál v čele zdejší německé kongregace, k čemuž ještě později přibral funkci představeného místního bratrstva P. Marie Bolestné.⁴⁶ Při takovém nasazení je jasné, že správě knihoven nemohla být vždy věnována patřičná péče a že bibliotekář tu ve sledovaném období byl zřejmě jen prostým „držitelem“ klíče od knihovny, registrátorem výpůjček konventuálů⁴⁷ a tím, kdo do nového svazku někdy vepsal povinnou vlastnickou poznámku *Monasterii Braunensis O. S. B.* Výjimku představuje snad jen Rupertus Strahl (1733–1803), který v Broumově v letech 1771(?)–1802 provedl kompletní katalogizaci obou hlavních souborů (konventního a opatského), a tak konečně naplnil požadavky Otmarových knihovnických instrukcí z počátku 18. století.⁴⁸ I on však v tomto období zastával jiné funkce, jimž dal při podepisování hotových katalogů přednost: zatímco ve starších svazcích se označuje obvykle jako *P. T. Supprior*

40 SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, Y: *Inventarium über die (...) sowohl in der Prelatur als auch in den Convente befunden Pretiosen (...)*.

41 NA Praha, ŘBB, kn. 109, pars tertia, cap. VIII, art. 247.

42 Vše Tamtéž, kart. 29, sign. A VIII 1, *Leges bibliothecarii*. Uvedené dokumenty jsou editovány v kapitole Pravidla pro novověké broumovské knihovníky.

43 Pro 17. stol. viz např. broumovský, polický a břevnovský soupis z ledna 1689 kde jsou z funkcí zmiňováni opat, převor, podpřevor, provizor, kazatel a faráři *extra conventum*. U zbylých je rozlišeno pouze, jde-li o novice či konvrše – Tamtéž, kn. 54 (*Liber memorabilium ... Anno 1632*), fol. 246r.

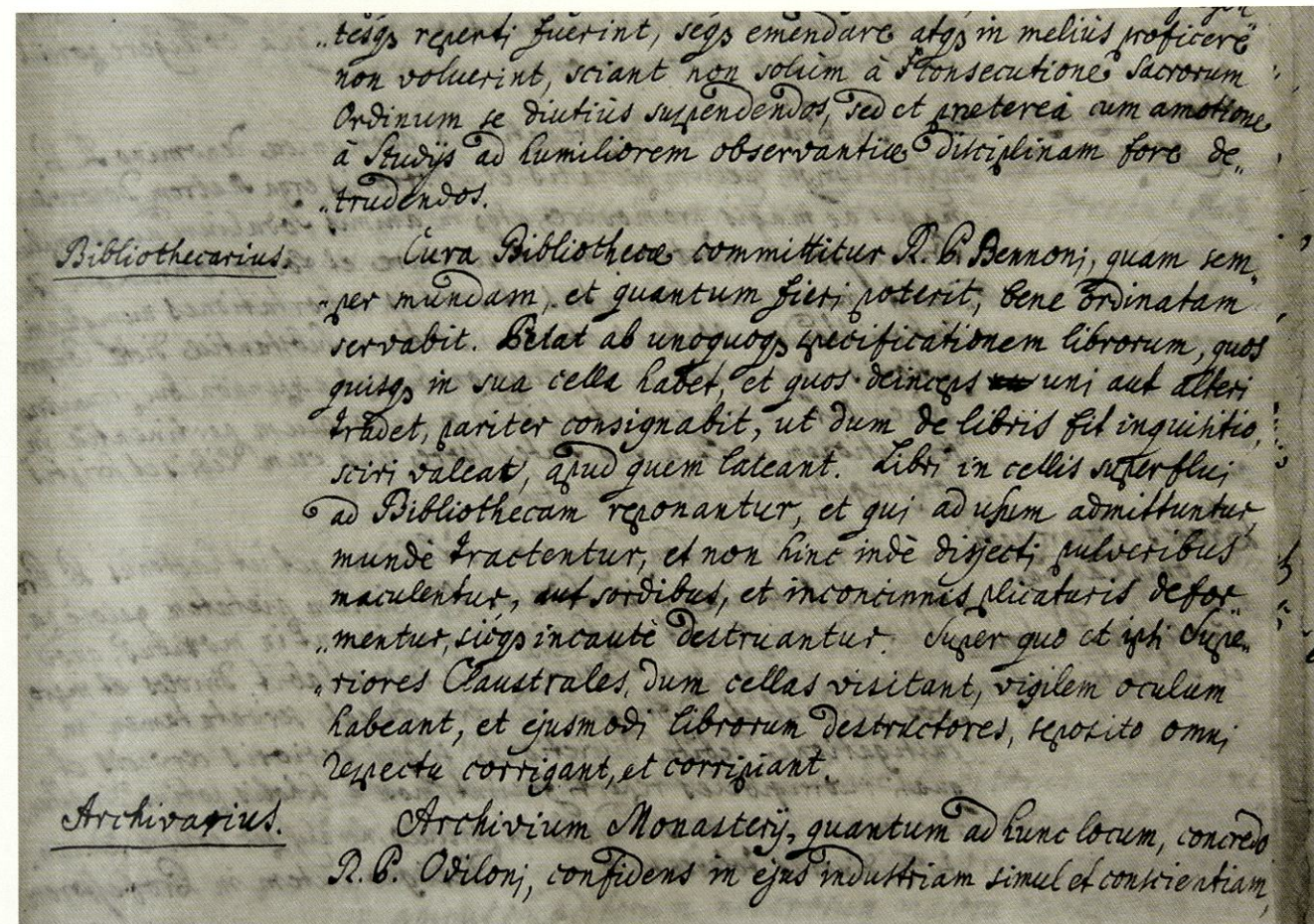
44 Tamtéž, kart. 213, *Ad S. Margaretham A[n]no 1768*. Blíže viz J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 328–329.

45 NA Praha, ŘBB, kart. 213, *Ordinatio Monasterii Braunensis 1762*.

46 Srov. *Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku* (dále BBDR), Pfeiffer, Placidus OSB, 1706–1781, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal-1000129935> (30. 7. 2018).

47 Srov. záznamy týkající se kontroly knihovny v polickém konventu v letech 1704 a 1706 zaznamenané v tamním diáriu (1704–1710) – NA Praha, ŘBB, kart. 49, sign. A VII 1, *Diarium mon[ast]erii Policensis 1707–1711*, 27. 6. 1704 a 23. 3. 1706. Pramenem se nejnověji zabývala Adéla Věra WAGNEROVÁ, *Diarium kláštera Police nad Metují 1704–1710. Sonda do obsahu významného pramene*. Bakalářská práce, Katedra pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2020 (ke knihovně s. 50–52).

48 Ke katalogizaci konventní knihovny viz kapitolu *Evidence knihovního fondu v broumovské konventní knihovně na přelomu 18. a 19. století*. Dále k této činnosti ve všech jejích aspektech Zdeněk ZAHRAVNÍK, *Fond knihovny benediktinského kláštera v Broumově a jeho evidence na přelomu 18. a 19. století*, *Východočeské listy historické* 37, 2017, s. 87–111. Ani Strahl však, jak se zdá, neměl před svým nástupem do úřadu převora v roce 1799 v otázce obsahu knihovny a jejího doplňování žádné slovo.

Jmenování a instrukce pro nového broumovského knihovníka Benmona z 50. let 18. století (fragment z vizitačního protokolu opata Grundtmanna). NA Praha, ŘBB, kart. 213. Foto: Jindřich Kolda.

ac *Bibliothecario*,⁴⁹ v mladších se označení knihovníka zcela vzdal.⁵⁰ Pro mimoknihovnické zapojení a obsáhlost fondu se Strahlova práce na katalogích protáhla na téměř čtvrtstoletí. Páter Rupertus musel pravděpodobně pracně přemanimulovat jakýsi neznámý tvar knihovny do současné podoby,⁵¹ a byl to možná on, kdo řazení jednotlivých knih na policích podřídil vedle kritérií obsahových a formátových rovněž těm estetickým.⁵² Že podmínka pěkného vzhledu seřazených knih na polici (dle typu/barvy hřbetů/vazby?) byla rychle zapomenuta – vyžaduje totiž od správce knihovny stálé přemýšlení, když fond je průběžně doplňován o nové položky –, dokládá dnešní podoba uložení broumovských knih z poloviny 19. století.

Vedle konventních knihovníků v klášteře působili v roli správců (a doplňovatelů) fondů i držitelé jiných oficií. Koncem 18. století lze vedle výše zmiňovaných knihoven konventní, opatské a miniknihovny provizorské identifikovat v Broumově ještě jeden větší a tři malé samostatné soubory. Konventní profesori a jejich studiosové, kteří své vzdělání získávali nejprve na zdejším učilišti (gymnáziu) a pak na řádových teologických a pedagogických studiích,⁵³ měli roku 1787 k dispozici 110 titulů. Prvním patři-

ly svazky z oboru rétoriky, historie a gramatiky, druhým pak spisy antických klasiků a teoretická pojednání o literatuře či dramatu.⁵⁴ Správa a obstarávání knih byly patrně v gesci prefektů gymnázia a jeho profesorského sboru. Z malých fondů jmenujme na prvním místě klasický soubor liturgických knih při kostele v podobě misálů, pontifikálů, diurnále, agend nebo funerálů, obměňovaných jistě zejména v závislosti na jejich opotřebování a počtu konventuálů zdejšími sakristiány, kazateli a dalšími kněžími.⁵⁵ Druhý z menších souborů vznikl v rámci zdejšího archivu opatství.⁵⁶ V jeho oddělení I (*complectitus historiam domus spectantia*) byla cíleně shromažďována historická literatura, v oddíle K (*scientifica, pharmaceutica, miscellanea*) pak našly své místo některé filosofické, teologické, lékárnické či matematické rukopisy, spisy opata Rautenstraucha, kartografická díla, ale i kuriozity typu řeči pronesené při nástupu cara Petra III. na trůn.⁵⁷ Důvod, proč se nenacházely v konventní knihovně, je patrně nutno hledat v jejich hodnotě „mimoobsahové“ (význační autoři, majitelé apod.), o níž rozhodovali řádoví archiváři. A konečně patnáct titulů měla i konventní lékárna,⁵⁸ jejíž literatura byla stavovsky a později úředně stanovována již od 16. století.⁵⁹

49 *Catalogus librorum ad Theologiam pertinentium, 1771* – KKB, sign. A 291/S.

50 Tak od r. 1800, kdy se označuje již jen za převora – srov. *Catalogua Lexicorum ... 1800* – Tamtéž, sign. A 297/S aj. Byť je známo, že Strahl ke konci života trpěl poruchami paměti, je pravděpodobnější, že své vedlejší oficium do katalogů(!) nevedl pro jeho nižší prestiž.

51 Ještě v prvních desetiletích 18. století měly broumovské (a břevnovské) knihy jednodušší evidenční znaky v podobě litery s arabskou číslicí (např. E 69) – srov. *Inventarium nostrae domus pragensis ... Anno 1711* v NA Praha, ŘBB, sign. A VIII 8, kart. 29. Signatury za Strahlova působení dostaly tvar typu VII B 7 a knihovna pořádací systém obvyklý pro řádové bibliotéky 18. století. Více v kapitole *Evidence knihovního fondu v broumovské konventní knihovně na přelomu 18. a 19. století*.

52 Z. ZAHRADNÍK, *Fond knihovny*, s. 95.

53 Timotheus Anton MATAUSCHEK, *Geschichte des Gymnasiums der Benediktiner in Braunau*, Prag 1863, s. 11n. K žákům řádového učiliště patřil např. Bohuslav Balbín.

54 SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, Y: *Inventarium über die (...) sowohl in der Prelatur als auch in den Convente befunden Pretiosen (...)*.

55 Tamtéž, *Inventarium über die bey dieser Kirche (...) befunden Prätiösen (...)*. Např. misálů zde bylo 51.

56 *Archivum Brzevnoviense, quod Braunae in Abbatiali Residentia existit* – M. ZIEGELBAUER, *Epitome historica*, s. 163.

57 NA Praha, ŘBB, kn. 141 (*Catalogus Archivi Braunensis anno 1800 confectus*).

58 SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, CC: *Abschätzung der Braunauer Stifis Apotheke*.

59 Srov. např. Franciscus Ferdinandus KIRCHMAYR DE REICHWITZ, *Dispensatorium pharmaceuticum pragense renovatum*, Vetero-Pragae 1750, s. 3–5.

Konventuálové

Knihovna bez čtenářů je jen mrtvým skladištěm. U benediktinů má četba jako jedna z forem kontemplace Boha velký význam, ať už v podobě společného čtení, nebo privátního studia textů.⁶⁰ Sv. Benedikt její zákaz řadí mezi tresty, které mohou stihnout neřádné konventuály.⁶¹ Není jistě přehnané konstatování, že benediktinský mnich se musel svým duchovním životem doslova pročit. Toto jistě odvěké ukotvení platí pro broumovský konvent i v raném novověku – stačí se začíst do listů Magnoalda Ziegelbauera (1688–1750), který kupř. jen pro základní porozumění Písmu sv. doporučuje znalost zhruba 80 autorů a titulů.⁶²

Ve starších dobách (cca před poslední třetinou 17. století) to byli také řeholníci, koho můžeme označit za hlavní zásobitele bibliotéky, jak připomínají četné vpisy typu *A P. Fulgentio Fidler Monasterio S. Wenceslai Braunae [e] donat[us] & inscript[us] 1671*.⁶³ Převorská a provizorská korespondence nebo účetnictví různých agentů a rezidentů se jen hemží soukromými objednávkami mnichů. V podstatě všichni byli vlastníky privátních knihovniček, které po jejich smrti přecházely do fondu instituce.

Knihy mají nejčastěji vlastnický vpis ve tvaru *Ad usum meum* doplněným jménem konventuála.⁶⁴ O jak zásadní fenomén se jednalo, dokládá soupis vybavení broumovských cel z 80. let 18. století. Roku 1787 v konventu žilo dvaadvacet mnichů v čele s převorem Mattheusem Zechem († 1802) a jeho zástupcem a knihovníkem Rupertem Strahlem.⁶⁵ Knihy byly na všech celách, od pouhých čtyř svazků u kazatele Leopolda Gambergera († 1803) až po 135 položek čerstvého svěcence a studenta řádového gymnázia Hugo Strobacha († 1823). Četbě se dokonce oddával i jediný broumovský laický bratr Cornelius Schmidt, který byl majitelem 25 knih a vedle náboženské literatury studoval rovněž jedno pojednání o matematice Christiana Wolffa. Z celkového počtu 1091(!)⁶⁶ svazků na celách jich klášteru patří pouhých 48 (převážně Biblií, misálů, katechismů či exemplářů Řehole).⁶⁷ Je možné, že od jisté chvíle konventní knihovna nebyla schopna čtenářské zájmy řeholníků plně uspokojovat, nehledě k tomu, že její provoz byl pro soustavné studium poněkud nevhodný. Dle Otmarových předpisů měla být otevřena zvláště v létě a jen pro krátká studia.⁶⁸

60 Řehole se jí v nějaké podobě věnuje v 17 kapitolách z celkového počtu 73 (8.–14., 17., 18., 24., 33., 38., 42., 44., 45., 48. a 49.). Poslední česká edice s překladem: Alžběta FRANCEOVÁ – Vojtěch ENGELHART – Ondřej KOUPIL – Aleš VANDROVEC – Anastáz OPASEK, *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*, Praha 1998.

61 Tamtéž, kap. 24.

62 NA Praha, ŘBB, kart. 73, sign. C V 65, Ziegelbauer Grundtmannovi 11. 11. 1739.

63 KKB, sign. B - XXI. A. 11,1. O roli opatů a dalších činovníků nemluvě.

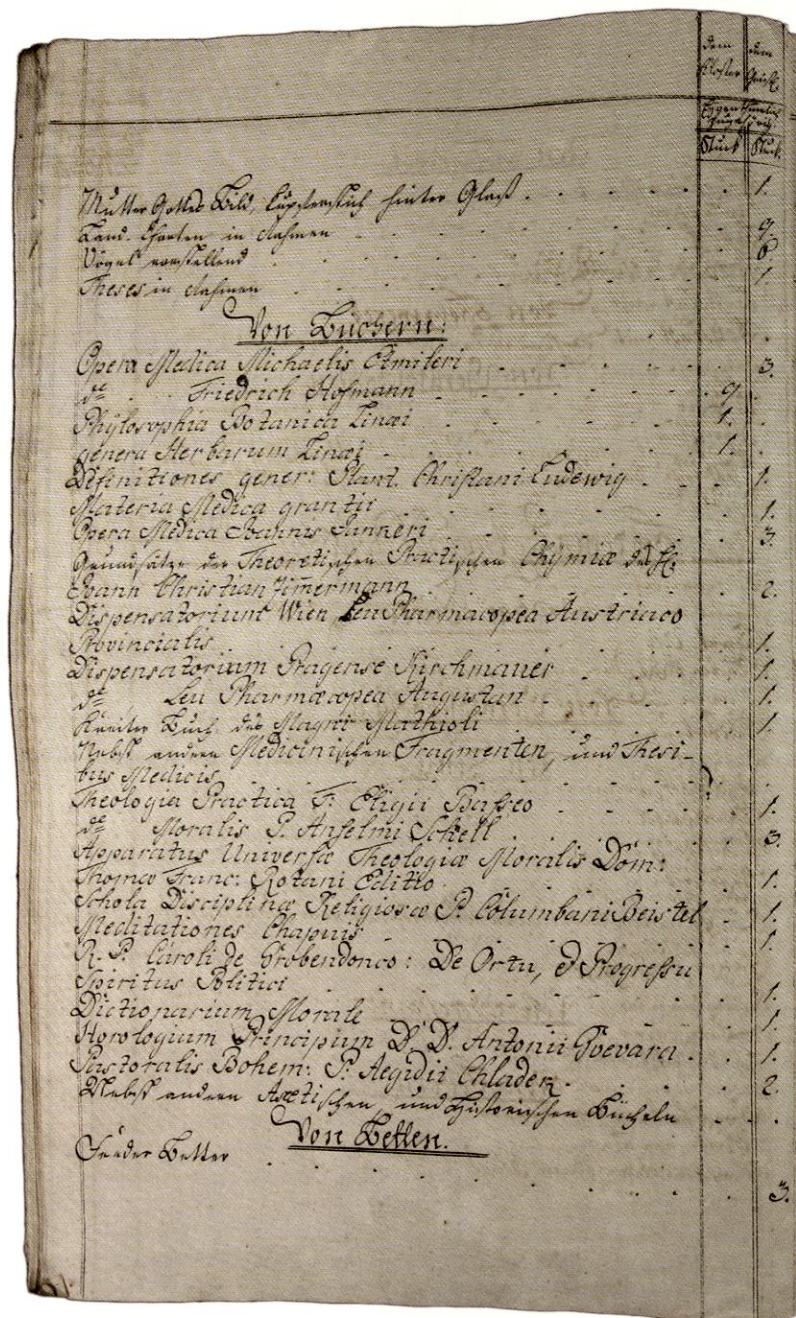
64 Zvlášť pro starší dobu (ještě 1. pol. 17. stol.) jsou často vlastnické vpisy jediným dokladem o „existenci“ některých řeholníků.

65 SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, AA: *Inventarium deren ... in den Zimmern der Geistlichen befundenen Effecten und Geräthschaften*. K uložení knih v klášteře v inkriminovaném roce blíže J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 340–343.

66 A to nejsou započítány všechny, někde je vše víceméně odbyto poznámkou typu „historische, ascetische, Gebettbüchel, Piezen unbedeutende“. Příčinou tak velkého množství bude ovšem i fakt, že poslední třetina 18. století je dobou vydavatelské nadprodukce, často realizované v podobě různých brožur.

67 Soupis knihy na celách dělí na *dem Kloster a dem Geistlichen eygenthumlich zugehörig*.

68 Srov. bod 248 z kap. VIII Fridrichových observancí. Že jde o jev starého data, potvrzují také všechny relace o broumovských požárech od r. 1664. Např. r. 1757 bylo mezi škodami vypočteno „37 geistliche Cellen sambt Kleydern, Büchern undt Schriffien, dann Better undt andere Requisiten“ – NA Praha, ŘBB, sign. A XVIII 5, kart. 50.

Soupis knih na cele P. Amanda Nowotného (1787). V prvním sloupci napravo jsou zaneseny svazky patřící klášteru, v druhém soukromé. SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 138. Foto: Eva Vododchodská.

Dalším z mnoha dokladů postavení knihy v řádu je skutečnost, že svazky představovaly jeden z obvyklých darů, jimiž se obšťastňovali řeholníci navzájem, nejčastěji pro připomenutí zásadních okamžiků na jejich duchovní cestě: *Pro memoria obtulit hunc Libellum (pl. tit.) Carissimo Domino Procopio Dientzenhofer proff[esui] Brau[nensis] OSB P[ater] Cyrillus Wagner Rayh[radensis] prof[esus]*.⁶⁹ Broumovský profes a pozdější rajhradský probošt Benno Brančavský (1658–1709) pak zastupuje ty mnichy, jež byli na podobném principu obdarováni zvnějšku: *Ihro wohleprend[er] P[ate]r Benno Branzowský haben dieses büchlein geschenkt an genohmen von ihren gehorsambten diener Andreas Hadek*.⁷⁰ A knihy s řeholníky – tak trochu proti předpisům – putovaly z místa na místo, což se týče zvláště odborné literatury.⁷¹

Řádoví vyslanci / akvizitoři

Vzhledem k charakteru svého povolání je většina benediktinů připoutána k místu/konventu svého působení (*stabilitas loci*) a jejich možnosti působit pravidelně a na delší čas opouštět jsou omezené. V případě opatů či převorů jsou výpravy *extra clausuram* plně vedeny po-

vinnostmi vůči chodu řeholních domů – na fyzickou realizaci nákupu knih nezbývalo příliš prostoru, bylo tedy nutné zajistit jiné cesty.

Jednou z nich bylo pověření některého konventuála pobývajícího dlouhodobě mimo klášter, aby prováděl konkrétní akvizice. V Praze přelomu 17. a 18. století tento úkol plnil superior zdejší řádové rezidence na Starém Městě.⁷² Opatské instrukce, ale i soukromé objednávky konventuálů, a peníze na nákupy přejímal od řeholníků pendlujících mezi Břevnovem a Broumovem.⁷³ Vedle nákupů „textů“ (archů s tiskem) zajišťoval pražský superior i jejich svázání.⁷⁴ Literaturu odpovídající nabídce tehdejší Prahy – šlo zejména o domácí duchovní a „odborné“ knihy, dále o položky úřední a záležitosti typu kalendářů – obstarával u místních knihkupců.⁷⁵ Před rokem 1720 působil v Praze i budoucí opat Friedrich,⁷⁶ který zde jistě získával první zkušenosti pro pozdější vedení opatství.

Svého rezidenta měli benediktini – tentokrát jako česká kongregace – také ve Vídni. Jeho úkolem bylo stejně jako v případě pražského soupevníka vyřizování různých záležitostí při tamních úřadech, vedle nichž ovšem působil také jako nákupčí knih. Ty byly v čtvrtině 18. století po uherském vínu druhou nejčastější účetní položkou s průměrnými ročními výdaji v rozmezí 50–100 zlatých,

69 KKB, sign. B - XX. F. bb. 71,1.

70 Tamtéž, sign. B - XX. F. bb. 6,1. Neznámý dárcce učinil vpis německy, řádový dar by byl nadepsán samozřejmě latinsky.

71 Tak se např. do broumovské knihovny dostala se svým majitelem jedna medicínská disertace z tereziánských dob (sign. XXIV. A. 39), zařazená do fondu Rupertem Strahlem na konci 18. stol.: *Ad usum P. Hermanni Hostlowsky O.S.B. Caenobii S. Joannis Sub Rupe Professi, nunc Monasterii Braunensis O.S.B.*

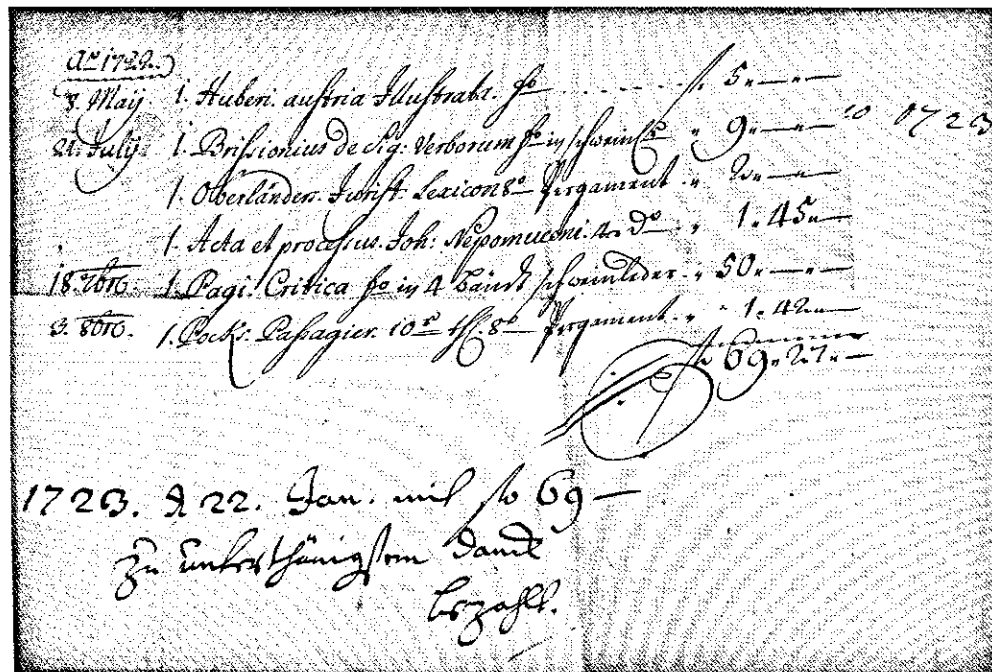
72 Dům v Dlouhé ul., zakoupený v 80. letech 17. století, patřil klášteru až do 70. let následujícího století. Vzal za své roku 1901, kdy byl nahrazen dnešní budovou č. p. 743/1 – viz Pavel VLČEK a kol., *Umělecké památky Prahy*, I, Praha 1996, s. 592. K působení řádových vyslanců coby knižních akvizitorů v Praze a Vídni blíže J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 333n.

73 NA Praha, ŘBB, kart. 182, sign. G XVIII 3, *Specificationes acceptae et expositae pecuniniae a P. Beda Feistel 1693 a nonnullae quietantiae 1696*, 18. 10. 1693.

74 Tamtéž.

75 Na počátku 18. století jich bylo v Praze šest, v roce 1780 už dvanáct: Zdeněk ŠIMEČEK – Jiří TRÁVNÍČEK, *Knihy kupovati... Dějiny knižního trhu v českých zemích*, Praha 2014, s. 90.

76 Viz např. NA Praha, ŘBB, kart. 182, sign. G XVIII 3 – *Aufsgaab register von A[nn]o 1718 den 5 Novemb.*

Účet z roku 1723 za loňské nákupy literatury u Martina Esslingera ve Vídni. NA Praha, ŘBB, kart. 181. Foto: Jindřich Kolda.

kteří vystačili zhruba na 10 až 12 titulů.⁷⁷ *Ad hoc* (tedy toužil-li opat či převor po nějaké knižní položce, kterou chtěl přivést co nejdříve⁷⁸) byli nákupem literatury v hlavním městě monarchie pověřováni i různí zvláštní vyslanci a řádoví delegáti, s nimiž se setkáváme i na klíčovém místě církevní Evropy – v Římě. Odtud se však do broumovsko-břevnovských konventů posílaly zejména oficiální výstupy papežské kurie (bullária aj.).⁷⁹ Jak ve Vídni, tak v Římě byli pro dlouhodobější úkoly a působení využíváni externisté.

Řádoví vyslanci se ke slovu dostávají významněji v 70. a 80. letech 18. století, když se po zrušení jezuitského řádu roku 1773 a ještě více pak v souvislosti s josefinským tažením proti klášterům začaly pořádat pravidelné aukce a rozprodeje jejich nepotřebných knih. Akviziční politiku v této oblasti ve Vídni⁸⁰ řídil přímo opat Štěpán, který také mnohé aukce navštívil.⁸¹

77 Srov. např. Tamtéž, kart. 181, sign. G XVII 6, *Registrum accepti et exempti Anno 1712, 1723, 1724 či 1728*.

78 Srov. např. Tamtéž, kart. 73, sign. C V 65, Ziegelbauer Grundtmannovi 11. 11. 1739.

79 Srov. např. Tamtéž, kart. 126, sign. G VIII 20, Grundtmannovi 26. 11. 1745.

80 K zdejším aukcím např. M. DENIS, *Die Merckwürdigkeiten der k. k. Garellischen öffentl. Bibliothek am Theresiano*, Wien 1780, s. 322–323.

81 Srov. např. NA Praha, ŘBB, kn. 20, 1777.

Konzultanti a dárci

Téměř každý z břevnovsko-broumovských představených a mnozí vzdělaní konventuálové (např. profesori řádových učilišť) udržovali styky s učenými osobnostmi mimo archisterium. Jejím hlavním otiskem zůstává dochovaná korespondence. Epistolární mnohostranností se tak i obyvatelé okrajového Broumova (a stejně tak Břevnova či Police) nějakým způsobem zařadili do řádové intelektuální sítě opisované jako *res publica literaria benedictina*,⁸² jakkoliv u nás byla spřádána spíše nedomácími zjevy typu Magnoalda Ziegelbauera. Vlákna této sítě spojovala české konventy nejen se zahraničními řádovými domy, ale i s prostředím mimořádkovým a světským.⁸³

Své názory si broumovští učenci tříbili pochopitelně i vzájemným doporučováním literatury se svými adresáty. Za příklad podobných styků vedoucích mimo církevní prostředí může posloužit korespondence broumovského profesora a pozdějšího břevnovského převora Amanda Blahy († 1781) se saským právníkem a primátorem Lipska Christianem Wilhelmem Küstnerem (1721–1785) z 60. let 18. století. Küstner mj. upozorňuje českého řehořníka na teologické spisy (*Bibliotheca theologica*), které může dodat spolu s katalogem své nabídky tübingský knihkupec, v jiném listu hodnotí recentní právnickou literaturu a dokonce děkuje za zaslání knihy (*ipsos libros, quos benevole transmiseras*).⁸⁴ Znamená to tedy, že archis-

terium nebylo jen pouhým příjemcem knih zvnějšku, ale zároveň jejich „dodavatelem“ jiným. Není vyloučeno, že tuto roli – přinejmenším v rovině poradní – mohlo plnit i ve vztahu k dalším prostředím: stačí upozornit na četné kontakty se slezskými jinořádovými kláštery, jimž byl břevnovsko-broumovský opat v mnohých otázkách jakýmsi patronem a rádcem.⁸⁵

Agenti

Nejpozději od 30. let 18. století – jistě i v souvislosti se stále narůstající byrokracií – si benediktini ve Vídni najímali profesionální světské agenty, kteří pro ně obstarávali veškeré nutné úřední úkony.⁸⁶ Také oni byli průběžně pověřováni pořizováním knih. Vzhledem k poslání převažující publikace úředně-správní povahy,⁸⁷ jsou tu však i knihy, které zřejmě nebyly k mání v Praze (jako *Chronicon Gotteicense* z roku 1735).⁸⁸ Přinejmenším po určitý čas byla role vídeňských profesionálních agentů nezastupitelná. Kvůli postavení habsburské metropole coby středoevropské brány do světa fungovali jako prostředníci „knižní komunikace“ s jihem Evropy. Roku 1732 tak např. sekretář české dvorské kanceláře Stang organizoval objednávku a dovoz *Consilii* z Benátek.⁸⁹

82 Termín Stefana Benze má především vnitrořádkové konotace (srov. např. Thomas WALLNIG, *Critical monks. The German Benedictines, 1680–1740*, Leiden-Boston 2019, s. 111 aj.), např. pro jihoněmeckou oblast ho popisuje M. FISCHER, *Benediktinische Wissenschafts- und Kommunikationsräume*, s. 260n.

83 Na své hlubší zpracování stále čeká.

84 NA Praha, ŘBB, nezpracovaná část, *Epistolae exterorum 1767–1841*, Küstner Blahovi 1. 3. 1766.

85 Pravidelné styky byly udržovány s představenými v Křešově, Lubuši, Střehomí či Svídnici.

86 K agentům stručně např. Jiří HRBEK, *Hledat a nalézat: Barokní Valdštejnové a jejich informační síť*, *Theatrum historiae* 9, 2011, s. 321–322. K vídeňským osobám ve službách benediktinů J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 338–339.

87 NA Praha, ŘBB, kart. 48, sign. A XVI 4, např. *Consignation ... von 17ten Aug. 1731 bieß 22ten Sept. 1732*.

88 Tamtéž, *Expens consignation ... von monath Maii bieß monath Augusti 1735*.

89 Tamtéž.

V Římě měla česká kongregace svého zvláštního (duchovního?, ale zcela jistě neřádového) agenta (*Agens Romanus*), který byl využíván k otevírání cest do nejvyšších pater církevní hierarchie.⁹⁰ Lze předpokládat, že exkluzivnímu prostředí bude odpovídat i role těchto činitelů v rámci sítě nákupčích benediktinského řádu. V 70. letech 18. století (za roční honorář 50 zlatých) sháněl agent pro broumovsko-břevnovské opaty zapovězené knihy (*libros prohibitos*), pro jejichž držení a vývoz z Říma byl schopen obstarat příslušná povolení (*facultate*).⁹¹

Knihkupci

Od nákupčích a agentů vedly nitky akvizičních sítí k obchodníkům s knihami, ať už se jednalo o víceméně konstituovaná knihkupectví (*Buchhandlungen*), rodící se vydavatelství (provozovaná často jako průvodní činnost tiskařských podniků), antikváře nebo obchodníky s kontakty na uvedené instituce.⁹²

S jakými domácími knihkupci obcovali benediktini v 17. století, zůstává prozatím skryto. Superior pražské řádové rezidence Beda Feistl († 1717) je okolo roku 1690 zanášel do svého účetnictví jako *bibliopolae* či pod některým z německých ekvivalentů (*Buchführer* a *Buch-*

träger).⁹³ Je možné, že mezi ně patřil Kašpar Zachariáš Wusín (1664–1747), jehož nabídkový katalog z roku 1713 se dochoval pod signaturou XXVIII. B. 1 na poličích konventní knihovny. Od 40. let 18. století se zřejmě hlavním pražským dodavatelem pro opatství stalo knihkupectví rodilého Bavoráka Gregora Mangolda, otevřené roku 1743.⁹⁴ Opatští emisari odsud pravidelně získávali seznamy knih, které mohl obchodník obstarat. Mangold zprostředkoval i kontakty se zahraničím: pravidelně dodával třeba katalogy saských knihkupců, kteří svou produkci každoročně přiváželi na pražské svatovítské knižní trhy.⁹⁵ Později tato kooperace pokračovala v osobě Feliciána Mangolda, do jehož knihkupectví docházel v dobách svých pražských pobytů osobně sám opat Rautenstrauch.⁹⁶ Vedle Mangoldova obchodu se v 70. a 80. letech 18. století sháněly knihy v pražské filiálce drážďanského korunního knihkupce Georga Konrada Walthera (1710–1778),⁹⁷ zřízené roku 1771.⁹⁸ Saské napojení na „světový“ trh (reprezentované např. lipskými knižními trhy, pořádanými nepřetržitě od počátku 17. století dodnes) vedlo zřejmě k tomu, že nejpozději od poloviny 70. let začínají pražské nákupy u Walthera převažovat.⁹⁹

Jistá okrajovost domácího trhu měla za následek, že nejpozději po roce 1710 začínají být mezi dodavateli masověji zastoupeni prodejci z jiných zemí. Ve Vídni první čtvrtiny

90 K působení jednoho z nich viz např. *Auctarium recentissime repertorum documentorum ad Causam Brzevnoviensis*, Vetero-Pragae s. a., č. 86.

91 NA Praha, ŘBB, nezpracovaná část, *Epistolae an. 1761–1785*, Aulich Rautenstrauchovi, 27. 12. 1773.

92 Základní přehled o osobách účastných v prodeji knih v 17. a 18. století nabízí např. příslušné heslo *Buchhändler* v *Johann Heinrich Zedlers Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste*, IV., Halle und Leipzig 1733, s. 897–898.

93 Tak např. NA Praha, ŘBB, kart. 182, sign. G XVIII 3, *Specificationes acceptae*. Stejně tomu bylo i za jeho nástupců, srov. např. Tamtéž, *Empfang Register 1718 a 1720*.

94 Heslo Petra Voita Řehoř Mangold, https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Řehoř_Mangold (10. 6. 2019). K akvizicím u pražských knihkupců dále J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 331 a 334–335.

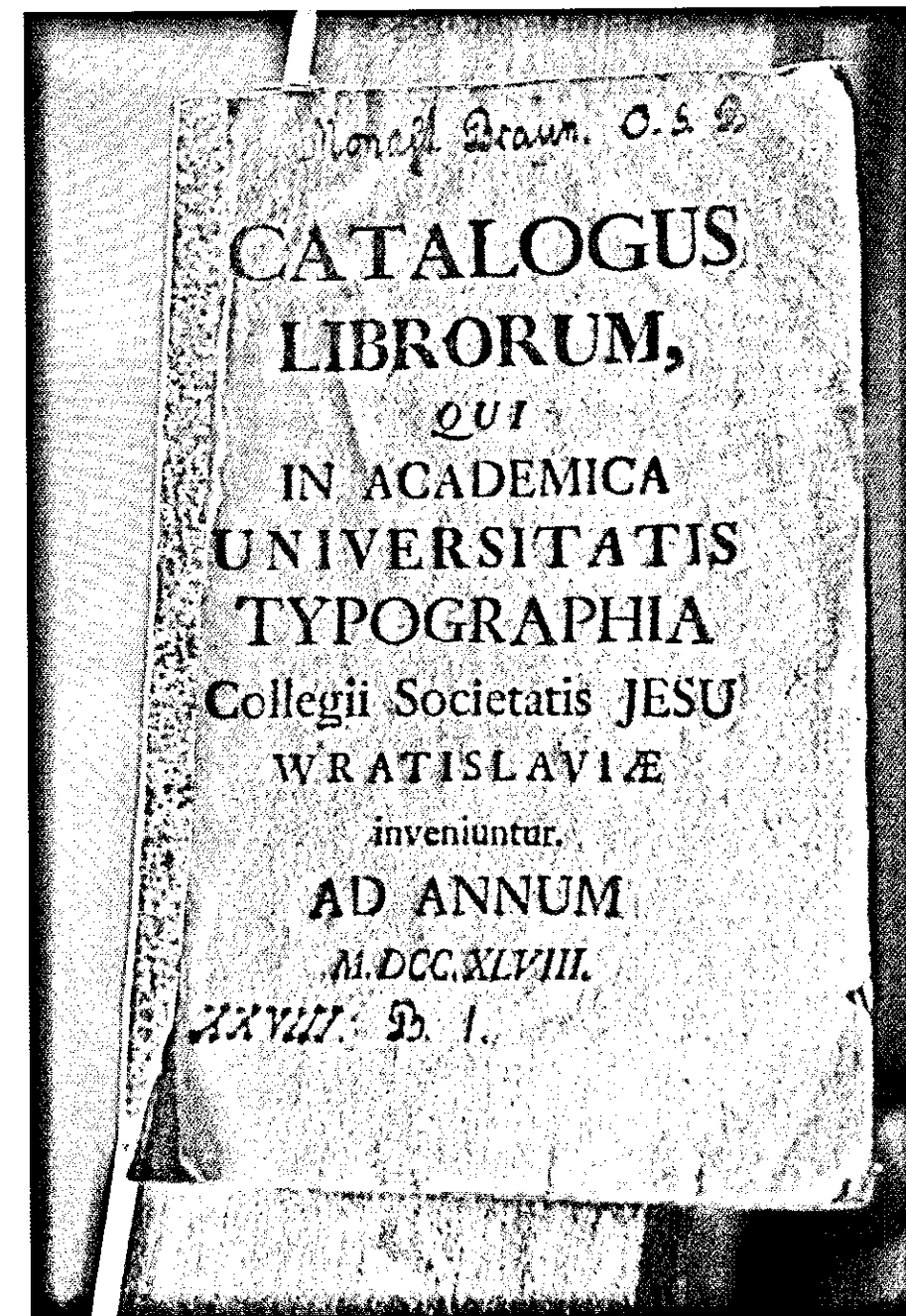
95 NA Praha, ŘBB, kart. 73, sign. C V 65, Reinelt Pitrovi, 21. 6. 1750.

96 Tamtéž, kn. 20.

97 Srov. příslušné heslo z *Sächsische Biografie* na [http://saebi.isgv.de/biografie/Georg_Conrad_Walther_\(1710-1778\)](http://saebi.isgv.de/biografie/Georg_Conrad_Walther_(1710-1778)). Walther byl distributorem knih v Čechách od počátku 40. let 18. stol.

98 Z. ŠIMEČEK – J. TRÁVNÍČEK, *Knihy kupovati...*, s. 87.

99 Srov. např. NA Praha, ŘBB, kn. 146, listy z let 1780 a 1781.

Nabídka knih vratislavské jezuitské (univerzitní) tiskárny pro rok 1748. Nájemci officin působili zároveň coby knihkupci. Knihovna broumovského kláštera, sign. XXVII. B. 1. Foto: Jindřich Kolda.

Auf Verlangen Hofbuchhändlers
 Herrn P. Benno. Secretaire, des
 Klosters Braunau, ist ein Buchbinden-
 Arbeit folgendermaßen abgemacht:

4) Chor Directoria in französischer
 Papier Buchführung a. 24. x. 1. R. 36. x.

6) Eine Anzahl in französischer
 mit feinem Papier, ebenfalls mit Papier
 Buchführung a. 12. x. 1. R. 32. x.

20) Stück in französischer ordinäre - 40. x.

48) Stück, gewöhnlich - - - - - 1. R. -

Summa 4 R. 38. x.

Egerland 9. 12. 1766.
 A. B. B.

Georg Gottfried Bennewitz
 Königlicher Buchbinder

Účet za knihvazačské práce na 72 svazcích Chor-
 directorii (4 ks francouzská vazba, zbylé turecký
 a „jiný“ papír) u frýdlantského měšťanského
 knihvazače Georga Gottfrieda Bennewitze z roku
 1766. SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 642.
 Foto: Jindřich Kolda.

18. století se řádoví rezidenti soustředili zejména na knih-
 kupce Johanna Martina Esslingera († 1728),¹⁰⁰ který dispo-
 noval nejen širokou paletou dodavatelů mimo území Říše
 (Antverpy apod.),¹⁰¹ ale i vlastními *Buchführern* coby do-
 vozci knižního zboží zákazníkům.¹⁰² Po Esslingerově smrti
 patrně díky kontaktům okolo M. Ziegelbauera převzal
 na čas roli hlavního zahraničního dodavatele Gotthard
 Johann Püttner z bavorského Hofu.¹⁰³ Krom mapování
 středoevropského knižního trhu sloužil opatu Bennonovi
 II. také jako nákupčí v Lipsku, kde mu byla partnerem
 zejména firma *Lanckischs Erben*.¹⁰⁴ Püttner posílal knihy
 do Čech přes Cheb, odkud je dále distribuoval tamní
 syndik a pozdější primátor Johann Trampeli († 1770).¹⁰⁵
 Ten byl navíc i směnárníkem, u něhož si obchodník vy-
 zvedával opatské peníze v saské měně. Ve stejných letech
 jsou zaznamenány i kontakty s lipským Johannem Fried-
 richem Gleditschem († 1744), později s vídeňskými Kurz-
 böckem (viz výše) a Johannem Thomasem Trattnerem
 (1717–1798),¹⁰⁶ který jako dočasný největší knižní dům
 ve střední Evropě¹⁰⁷ bude hrát svou roli v řádových akvizi-
 cích i nadále.¹⁰⁸ Svě nabídky zasílali benátská Remondini-

ové, pařížští distributoři Elsevierů, řezenský Peez a Bader,
 norimberský Rüdiger či vratislavský Löwe.¹⁰⁹ Obchodová-
 ní s knihkupci mimo habsburské soustátí bude na čas pře-
 rušeno v josefinských dobách, kdy úřady bránily vývodu
 peněz do zahraničí mj. povolením patisků cizí produkce.

Knihvazači

Pokud byly do konventů zakupovány položky, jež právě
 opustily tiskárnu, měly často jen charakter seřazených
 a přeložených archů, jež bylo nutno převést do podoby
 svazku určeného k četbě. Vydání na knihvazačské služ-
 by je tak v konventním účetnictví takřka automatickým
 doplňkem částek za nákup knih. V mnohých případech
 jejich cenu převyšuje: roku 1718 si tak pražský rezident
 poznamenal, že za pořízení uherských dějin Antonia
 Bonfinia *nacher Braunau* dal včetně odeslání na místo
 2 zlaté, zatímco knihvazači víc (*mehr*) – 4 zlaté.¹¹⁰ Zdá se,
 že svázání často zprostředkovávaly přímo tiskařské a vy-
 datelské officíny, kde byly knihy pořizovány.

- 100 První nákup *vor das löbl. Kloster zu Braunau* je tu doložen v dubnu 1712 – Tamtéž, kart. 181, sign. G XVII 6, Nro 20. Ke knihkupci např. Norbert BACHLEITNER – Franz M. EYBL – Ernst FISCHER, *Geschichte des Buchhandels in Österreich*, Wiessbaden 2000, s. 80. K vídeňským nákupům blíže J. KOLDA, *Správa broumovské konventní knihovny*, s. 336–338.
- 101 Např. Isabel HEITJAN, *Wolf Moritz Endters Geschäfte mit Balthasar III. Moretus und Nachfolgern, 1675–1723*, in: *Archiv für Geschichte des Buchwesens* 29, 1978, s. 1462.
- 102 Srov. např. NA Praha, ŘBB, kart. 181, sign. G XVII 6, *Registrum expensí et accepti Anno 1715*.
- 103 Německý knihkupec a vydavatel, od r. 1742 privilegovaný *Buchhändler* v Bayreuthu – J. G. HEINRITZ, *Zur Geschichte der Stadt Baireuth*, II, Baireuth 1825, s. 49.
- 104 Pozdější Tauberts – Hanna WALSDORF – Marie Thérèse MOUREY – Tilden RUSSELL (Hg.), *Tauberts „Rechtschaffener Tantzmeister“ (Leipzig 1717). Kontexte – Lektüren – Praktiken*, Berlin 2019, s. 198n. Jejich prostřednictvím se kupř. roku 1740 prodávala na lipských trzích Ziegelbauera pojednání o dějinách archisteria – NA Praha, ŘBB, kart. 73, sign. C V 65, Püttner Ziegelbauerovi 19. 11. 1740.
- 105 Vinzenz PRÖKL, *Eger und das Egerland historisch, statistisch und topographisch dargestellt*, Falkenau 1877, s. 330.
- 106 Petr VOIT, *Johann Thomas von Trattner*, in: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Johann_Thomas_von_Trattner (ověřeno 14. 7. 2020). Trattner měl své filiálky i v Praze a koncem 18. stol. i v Brně.
- 107 N. BACHLEITNER – F. M. EYBL – E. FISCHER, *Geschichte des Buchhandels*, s. 138n.
- 108 Srov. Pitrový listy ze 40. a 50. let 18. stol. v NA Praha, ŘBB, kart. 73, sign. C V 65.
- 109 Všechny v KKB pod soubornou signaturou XXVIII.B.1.
- 110 Tamtéž, kart. 182, sign. G XVIII 4, *Aufgab Register von A[nn]o 1718*.

Jména knihvazačů ze 17. a první poloviny 18. století zůstávají neznámá. V následujícím půlstoletí působil přímo v Broumově knihvazač Anton Werner. Zřejmě s ohledem na předpokládanou utilitárnost jeho podniku¹¹¹ u něj konvent nechal svazovat hlavně úřední knihy a tisky pro potřebu místních institucí, jak světských (zákoníky apod.), tak duchovních (*Directoria* atd.). Pro „lepší“ záležitosti, které byly exponovány přímo na policích některé z vnitrokonventních knihoven¹¹² a často ozdobeny nějakým supralibros, využíval klášter služeb vzdálenějších a možná prestižnějších dílen. V 60. a 70. letech 18. století to byl především *bürgerlicher Buchbinder* Georg Gottfried Bennewitz z Frýdlantu, který dodával klášterní kanceláři rovněž papír.¹¹³ Na konci 18. století a v prvních letech následujícího věku si klášter nechával svazovat své knihy dokonce za hranicí: ve slezském Lanžhotě (*Landshut*, dnes *Kamienna Góra*) v dílně Josefa Ignaze Scholze.¹¹⁴ O tomto neobvyklém výběru rozhodla zřejmě poloha na půl cesty mezi Broumovem a Wahlstattem – cestující do slezského konventu tak mohl k Scholzovi dopravit zakázku a cestou zpět jí zase pohodlně vyzvednout.

Vedle profesionálních dílen konvent využíval i knihvazačských služeb svého konvrše Barnabase Johna

(1709–1781), jemuž čas od času nakupoval příslušné potřeby a vybavení.¹¹⁵ Je pravděpodobné, že hlavní uplatnění bratr Barnabas našel při opravách poškozených knih, ať již klášterních, nebo nakoupené starší literatury.¹¹⁶ John je pochován v broumovské klášterní hrobce a destička na jeho rakvi exponuje rovněž zastávaná officia: *bibliopega* & *portarius*.¹¹⁷ Podobného vypsání se dostalo jen nemnohým (obvykle je bez ohledu na funkci uvedeno prostě *professus*), což může svědčit o tom, že se bratr Barnabas těšil v komunitě pro své schopnosti jisté vážnosti.

Stavitelé, umělci, řemeslníci a jejich pomocníci

Aby byl výčet osob, které se v 17. a 18. století podílely či podepsaly na tvaru broumovské konventní knihovny, úplný, je nutno pro pořádek zmínit také autory její stavebně-umělecké podoby. Sál konventní knihovny je situován v prvním patře severního křídla, které bylo nově zbudováno v rámci velkorysé stavební činnosti opata Otmara na někdejší hradním ochozu v letech 1727–1733 podle plánů architekta Kiliána Ignáce Dienzenhofera (1689–1751).¹¹⁸ Dvouetážové řešení s ochozem okolo ce-

lého sálu a okny směřujícími k severu v zásadě respektuje obvyklé pojetí barokních klášterních biblioték,¹¹⁹ jakkoliv je součástí architektonicky skvěle pojatého (a takřka učebnicově řešeného) řeholního domu. Sál je ukončen valenou klenbou, v jejíž ose běží dlouhé freskové zrcadlo s bohatým obrysovým rámem a trojdílnou malbou, vzniklou za opata Bennona II. Výjevy představují (zleva při pohledu od vstupu) *Proměnění Páně na hoře Tábor*, *Oslavu Boha Otce* a *Dvanáctiletého Ježíše v Chrámu*. Jejich autorem je pražský malíř Jan Karel Kovář (1709–1749). Štuková výzdoba stropu z víceméně stejné doby je dílem Bernarda Spinettiho (asi 1699–1745).¹²⁰ Uvedení autoři nebyli ovšem pro účely zřízení nového sálu najati *ad hoc* – působili již předtím jako „dvorní“ mistři ve službách břevoňsko-broumovských opatů, kteří jim svěřovali i další hojně (a rozmanitě) realizace. Malířská a štuková výzdoba sálu byla v průběhu let (snad i vlivem požárů, které knihovnu sice nezasáhly, ale poškodily např. střechu nad ní¹²¹) obnovována – v případě štukatury někdy i dosti hrubě,¹²² což samozřejmě svědčí zejména o tom, že schopnosti místních nádeníků¹²³ nemohly dosahovat umu dílny barokního Itala usazeného v Čechách.

Pokud jde o ostatní prvky vybavení knihovny a jejich autory, pohybujeme se kvůli mezerovitě dochovaným

pramenům takřka ve vzduchoprázdnu. Stylově (barevné řešení, písmo a tabule inskripce, malířské ztvárnění figurálních motivů a dekoru) patří dochovaný mobiliář jednoznačně do pokročilého 18. století. Za mezní datum realizace je na základě chronogramové inskripce na římsě ochozu *HUnC In spLenDoreM ereXIt JaCobUs II Abbas BřzeVnoViensIs & BraUnensIs* pokládán rok 1793.¹²⁴ Provedení zdobných částí připomíná více divadelní kulisy, než obvyklé ustrojení reprezentativního prostoru – přednost byla dána celkovému vizuálnímu vjemu a nenákladnému řešení za použití vyřezávaných malovaných prken.¹²⁵ Balustráda ochozu je zdobena krom jiného anonymními portréty členů konventu,¹²⁶ které v 90. letech 18. století nahradily starší galerii v podobě deseti „malých, téměř neznámých, na plátně malovaných starých filosofů“ v černých lištových rámech.¹²⁷ Pozůstatky této výzdoby neznámého (ale nejspíše i v tomto případě domácího) malíře jsou dochovány v kartuších na klenebních náběžích knihovního sálu. Podpěrný systém ochozu knihovny z 90. let 18. století je zjevně vyroben (rovněž) svépomocí. S největší pravděpodobností tu byly druhotně použity starší dřevěné sloupy, jak napovídají jejich převyšované sokly a nezvykle uspořádaná kladí s neukotveným náběžníkem mezi hlavicemi sloupu a tělem ochozu. Re-

111 Přestože Werner „uměl“ i honosnější vazby v kůži a s použitím pozlaceného papíru s třídní dodací lhůtou – SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 643, inv. č. 3302, *Sumarischer Extract 1770*.

112 Příkladem budtež Fleuryho *Die Sitten der Israeliten*, vydané v Augsburgu roku 1774, zakoupené a svázané o rok později – Tamtéž, kart. 647, inv. č. 3307, *Sumarischer Extract 1775*. V uvedeném roce využil klášter hromadných knihvazačských služeb minimálně čtyřikrát, vždy po větších nákupech.

113 Tamtéž, kart. 642, inv. č. 3298, *Verzeügnus 1766*.

114 NA Praha, ŘBB, kart. 262, např. *Expensae pro Anno 1800*. Scholzovi patřili k místní honoraci, jeden z jejich příslušníků se stal roku 1829 radním – *Amts-Blatt der Königlichen Liegnitzchen Regierung in Schlesien*, Liegnitz 1829, s. 190. Scholzova knihařská dílna zde působila ještě roku 1855.

115 Např. k roku 21. 11. 1767 – SOA Zámorsk, VS Broumov, kn. 1162 (*Manuale ... apud Provisoratum Braunensem de Annis 1749–1753*).

116 Srov. Rautenstrauchův účetní záznam po jedné vídeňské aukci: *pro libris emptis ex auctione viennensi & comparatura ac reparatione* – NA Praha, ŘBB, kn. 20, 1777.

117 Jiří SLAVÍK, *Pohřbívatí v broumovském klášteře*, Stopami dějin Náchodska, 16, 2018, s. 251.

118 Základem k poznání souvislostí budiž např. Horyněv medailon stavitele v Mojmír HORYNA – Jaroslav KUČERA, *Dienzenhoferové*, Praha 1998, s. 111–149, kde se nacházejí odkazy na nejpodstatnější literaturu a prameny. Stručně k stavbě Jindřich KOLDA, *Stavební vývoj benediktinského kláštera v Broumově*, in: Martina Bořom-Kotari (ed.), *Knihovny benediktinských klášterů Broumov a Rajhrad, Hradec Králové 2019*, s. 71–74, kde je i základní popis knihovního sálu.

119 Srov. A. GAMERITH, *Die Klosterbibliothek von Broumov*, s. 117 s odkazem na německou literaturu. Knihovní sály/prostory Dienzenhofer vkomponoval i do svých dalších řeholních staveb (u benediktinů to byly např. Kladruhy či Svätý Jan pod Skalou), nikde samy o sobě po stránce architektonického řešení (zřejmě) nevybočují.

120 Údaje čerpány z literatury uvedené v pozn. 3.

121 Případ (i) r. 1779, který je popsán v M. VILÍMKOVÁ – P. PREISS, *Ve znamení břevna a růží*, s. 105–107.

122 M. MÁDL a kol., *Barokní nástěnná malba*, I, s. 396.

123 Srov. zápis k listopadu a prosinci 1792 z *Provisorat Rechnung* v SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 657, inv. č. 3324.

124 „Toto velkolepě zbudoval Jakub II. opat břevoňský a broumovský“. Zásah nepochybně souvisí s nádenickou prací z předchozí poznámky.

125 Nástavce s názvy jednotlivých oddělení knihovny byly v uvedené době zřejmě přichyceny na starší regály, které možná přibývaly v několika vlnách: katalog knihovny z roku 1800 hovoří výslovně o 23 skříních na parteru, není zmíněn ochoz s šesti skříněmi dělenými na různé segmenty – srov. Z. ZAHRADNÍK, *Fond knihovny*, s. 98.

126 Jejich interpretaci přináší A. GAMERITH, *Die Klosterbibliothek von Broumov*, s. 121–123.

127 SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, *Die in dem Benediktiner Stifte zu Braunau aufgenohmenen Inventur und Befassung des Preliminar Sistems, Beilage Y*. Malířské realizace jsou v Broumově sledovaného období pouze otázkou výzdoby sálu. Neprojevil se v jiných rovinách, např. v autorství nějakých reprezentativních exlibrisových štítků knih apod.

alizace činí neodbytný dojem „recyklace“ známé kupř. ze Strahova, kam roku 1791 zakoupil tamní opat Mayer část vybavení ze zrušeného kláštera v Louce u Znojma a díly bývalé loucké knihovny užil k zařízení Filosofického sálu¹²⁸ – o nákupu promptně svého opata Jakuba do Broumova zpravil břevnovský převor Bonaventura Müller († 1830).¹²⁹ Analogicky tak lze možná zahájit pátrání v některém z benediktinských řeholních domů, které postihlo josefínské rušení a z nichž snad mohly některé díly „nové“ knihovny pocházet.¹³⁰ Je velmi pravděpodobné, že autora takto bizarního celku je třeba hledat v bezprostředním okruhu konventu, oslabeného mj. vlivem

několika válek a všeobecného hospodářského úpadku – jako přirozený tvůrce se nabízí jediný tehdejší konvrš a *arcularius* Cornelius Schmidt († 1800).¹³¹

K roku 1787 je ve výbavě knihovny zaznamenána pětice stolů s židlemi, troje schůdky a obvyklá geograficko-astronomická stafáž, kterou představují tři globusy a *sphera armilaris*. Dodnes je dochován pouze globus zemského povrchu od místního řeholníka Paula Reinelta († 1778),¹³² mlčky předpokládáme, že měl svůj obvyklý pendant v podobě glóbu hvězdné oblohy. Starost konventuálů o „jejich“ bibliotéku se tak neprojevovala pouze v rovině knih.

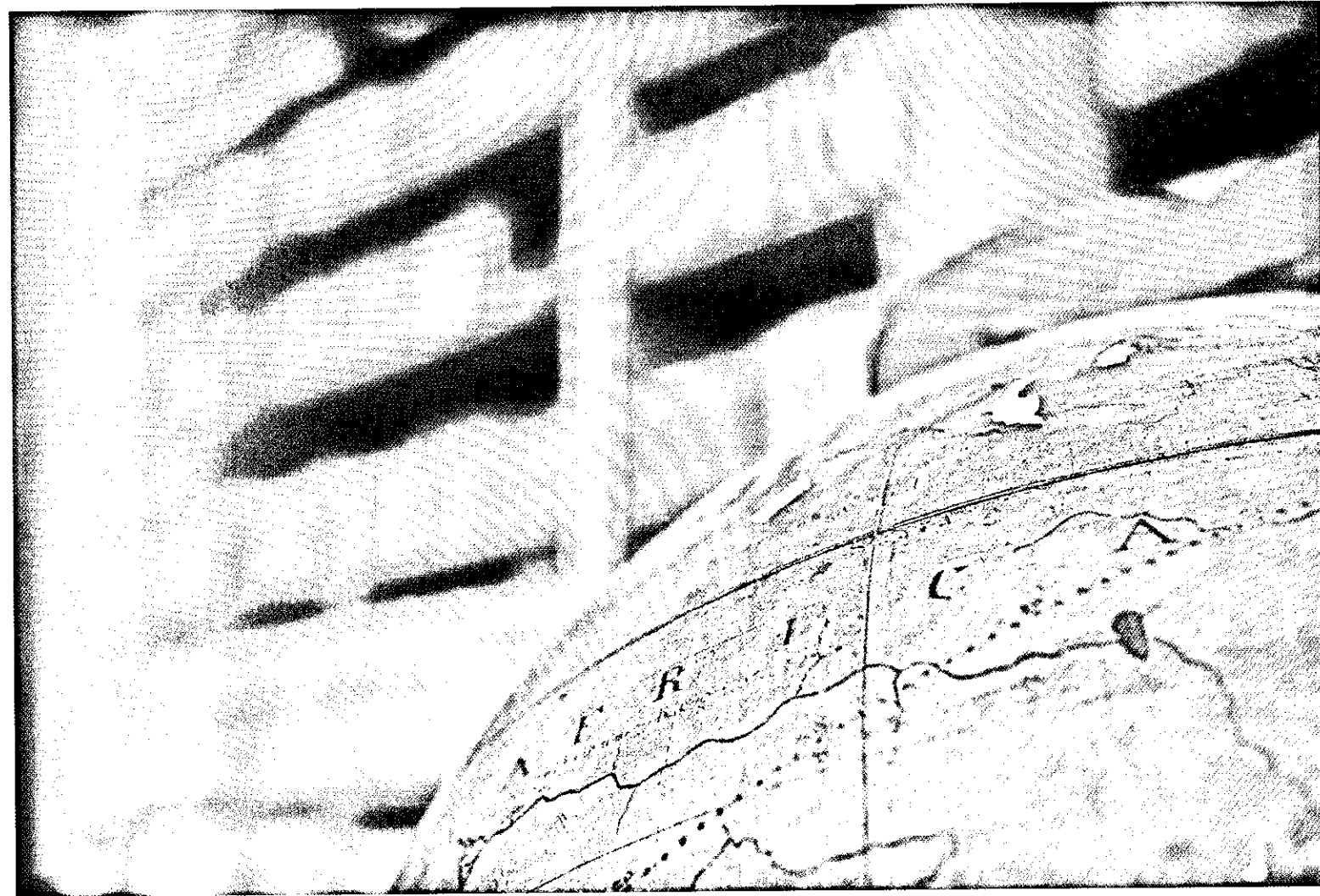
¹²⁸ Evermond Gejza ŠIDLOVSKÝ, *Vznik Filosofického sálu Strahovské knihovny*, in: Evermond Gejza Šidlovský (ed.), *Brána vědění – Filosofický sál Strahovské knihovny*. Praha 2010, s. 15n. Stejně si počínali např. novovišští premonstráti nákupem exjezuitské knihovny z Třebíče: Ondřej HNILICA – Dominik MATUS, *Prostory a vybavení telčské knihovny*, in: K. Bobková-Valentová – J. Hlaváčková – H. Kuchařová (edd.), *Knihovna jezuitské koleje v Telči*, s. 55–71, zvláště od s. 61.

¹²⁹ NA Praha, ŘBB, nezpracovaná část, *Epistolae A[nno] 1791*, Müller Chmelovi 21. 7. 1791.

¹³⁰ Stopy bohužel zřejmě nepovedou do zatím nepoznané knihovny konventu v Polici nad Metují. Zrušení „navždy“ v polovině 80. let sice degradovalo někdejší polický konvent do role sídla vrchnostenské správy zdejšího velkostatku, které případnou interiérovou architekturu knihovny (?) se sloupovím nepotřebovalo, ovšem dostatečně velký sál (byť nyní třeba druhotně rozdělený) pro jejich hypotetickou přítomnost v Polici patrně nebyl.

¹³¹ Za podsunutí této myšlenky děkuje autor PhDr. Zdeňku Zahradníkovi.

¹³² SOA Zámorsk, VS Broumov, kart. 139, inv. č. 1397, *Die in dem Benediktiner Stifte zu Braunau aufgenohmenen Inventur und Befassung des Preliminar Sistems, Beilage Y*. Další dva ztracené globusy s ochrannými kryty (*Deckel dazu*) zakoupil roku 1795 opat Jakub – NA Praha, ŘBB, kart. 262, *Expensae pro Anno 1795*.

AFRICA na Reineltově zemském globusu, který byl roku 1787 inventován jako součást broumovské konventní knihovny. Foto: Sixtus Bolom-Kotari.